

Fersen

Fersen

historiskt drama i fem akter

av C. Lanciai (1981)

Personerna :

Axel von Fersen den äldre
Axel von Fersen den yngre
Johan, deras tjänare
Voltaire
Marie Antoinette
Ludvig XVI
Kardinal de Rohan
Gustav III
Klas Fredrik Horn
Robespierre
en åklagare
Thomas Payne, amerikansk filosof
en jurymedlem
Michonis, fångvaktare
en kavaljer
en notarie
en page
Gustav Mauritz Armfelt
Gustav IV Adolf
Tsar Alexander I
Napoleon Bonaparte
Adlercreutz
Hans Järta
Klingspor
Skjöldebrand
Cederström
Anckarsvärd
Adlersparre
Sofie Fersen
Georg Carl von Döbeln
Silversparre, polismästare
en domare

samt hovmän och hovdamer, tjänstefolk, revolutionärer och annat löst folk.

Förspel.

Axel von Fersen d.ä. (till d.y.) Min son, vad du än gör, så se upp för damerna.

Voltaire (till d.y.) Vacker är hon inte, och inte är hon klok heller. Hon är en ytlig hoppa, och det enda märkvärdiga med henne är att hon är drottning.

Ludvig XVI (till d.y.) Ni har ett gott inflytande på drottningen. Ni är inte så ytlig, lättsinnig och nöjeslysten som hennes andra vänner. Jag ber er därför att tjäna henne.

Kanske hon i ert sällskap kan finna bot för sitt fatalt slösaktiga lättsinne.

(till publiken) Jag medger att jag inte är mycket till äkta man – jag är klumpig och tafatt och duger inte mycket till, men hur kan man vara annorlunda, dränkt som man är i detta sus och dus, detta överväldigande överflöd, denna måttlösa bekvämlighet och Frankrikes konung till på köpet? Mitt enda andhål i lyxen och flärden är mina böcker.

Voltaire Det är som om Gud hade beslutat sig för att i grunden fördärva Frankrike.

Det är ett dockhus, som bara kan leva i fred och trygghet om det skyddas för insyn. Den dagen dockhuset åskådliggöres för världen kommer det icke mer att kunna bestå, ty världen kommer icke att fatta dess skönhet utan slå sönder det, kasta bort det och ersätta det med mera världslig och vardaglig osnygghet.

Axel von Fersen d.y. Folket och vetenskapen är vår tids värsta avgud. I folkets och vetenskapens namn har fanatikerna krossat universalmonarkin, avskaffat Gud, utrotat all skönhet och humanitet och ersatt det med kapitalistisk materialism i form av smutsutspyende fabriker och det gråa sterila stereotypa samhälle som går under namnet jämlikhet. Skulle jag inte hata dessa fanatiker som i förnuftsens namn skjuter Gustav III, giljotinerar Ludvig XVI, berövar Marie Antoinette hennes barn och vänder dem mot henne och gör allt för utrota läran om Gud och kärlekens religion, som är det enda som kan göra världen till en mänsklig och dräglig plats för åtminstone somliga att leva i? Dessa förnuftsprofeter Voltaire och Goethe, Newton och Diderot, Montesquieu och vetenskapsmännen gör allt för att avhumanisera världen i det att de vill beröva den dess mänskligaste faktor, den universella kärleken. Skulle jag då inte bjuda dem motstånd? Skulle jag, som är den enda i livet idag som ännu har fräckheten att frivilligt våga minnas gårdagen, som regerades av kärleken i lika hög grad som nuet regeras av blodet och våldet, passivt åse hur allt som återstår av gårdagens kärlek dränks i blod? Hellre dränktes jag i blod själv.

Akt I, scen 1.

Axel von Fersen d.ä. (dikterar ett brev) "Hur mycket jag än älskat frihetstiden

och dess ädla fria samhällsordning har jag aldrig hatat kungen
och skall jag ej heller göra det så länge som jag lever!

Och envar som vågar bruka våld mot konungens person,

mot någon medlem av vårt hov och monarki, i namn av frihet eller något annat,
skall jag till min död uppriktigen förbanna!

Räkna ej med mig i era galna löjliga revolutionskomplotter!"

Så! Där får min vän Pechlin en surkart som politiskt bidrag från min sida!

Skurkar avskyr jag när de i kunglig dräkt förgör all frihet

men än mer när de i namn av frihet vill förgöra allt vad ädelt är och kungligt heter.

Se nu noga till att herr Pechlin får brevet väl förseglat.

Så! Nu är jag redo att all övrig tid få ägna åt min son.

Låt honom nu inträda!

(reser sig när Axel d.y. inträder.)

Axel von Fersen d.ä. Min son, låt mig få omfamna dig! (De omfamnas.)

Nu skiljs vi. Du far ut på äventyr som kanske aldrig skall ta slut,
och inför denna din rejäla resa vill jag ge dig några goda råd.

Jag ville först med allvar fråga dig:
Vet du egentligen vad det nu är som väntar?

d.y. Jag har ingen aning, far.
d.ä. Då skall jag än en gång upplysa dig därom.
Du skall nu resa ut i vida världen för att lära känna den
och bli bekant med dess fasoner, stil och seder.
Denna resa kring i världen ger jag dig som sista fasen i din uppfostran och bildning.
Endast genom att nedsmutsa sina händer i deltagandet i andra länders språk och bruk
och icke minst i studiet av mentaliteterna i världen,
andra länders sätt att vara och att tänka,
kan man lära sig det minsta om den mänskliga naturen och om människan som sådan.
Känner man ej världen känner man ej heller mänskan,
och då bör man hålla sig ifrån den.
Men du är bestämd till världsman och politiker
och måste därför lära känna världen och dess garn och härvor.
Snart tar min långrandighet omsider slut;
ge dig till tåls ett ögonblick till bara!
Vi skall ju dock ej återses förrän om flera år, om Gud så giver.
Och det enda goda råd som jag nu ville ge dig var väl detta:
Akta dig för kvinnor.
Håll ditt öga öppet inför jungfrur som du kunde tänka dig
att leva resten av ditt liv tillsammans med,
men snekla ej åt gifta damer,
damer av ej fläckfritt rykte eller andra blott omöjliga mamseller.
Ingenting är farligare än en kvinna,
ty en enda malplacerad kärlek kan få stormakter att störta.
Akta dig för damer! Gift dig gärna, men bli aldrig kär!
Det var min varning.
Nu skall du få slippa höra på mig mera. Lycklig resa, och farväl.

d.y. Min gode ädle fader, du har lärt mig allt,
och vad du ej har lärt mig tror jag ej att hela världen och dess liv skall kunna lära mig.
Blott ett har du ej lärt mig, och det är vad du nu varnar mig för: kärleken.
Om världen nu kan undervisa mig i något enda som ej du har kunnat,
så kan det blott vara kärleken. Så är det.

d.ä. Trotsige uppkäftige gemene slyngel!
Om blott alla rikets blinda oerfarna malliga bortskämda
fadersdygdsförnekande fördömda söner kunde vara trotsiga
på lika älskvärdt sätt som du! Farväl nu, gosse!
Kom tillbaka lika ren och oförskämd och ofördärvad,
så skall jag försöka vara nöjd med dig.

d.y. Jag kan dock knappast utomlands bli mer naiv.
d.ä. Nu är du underdånig åter och på nytt min son. Du är välsignad.
d.y. Adjö, min fader.
d.ä. Far nu väl, min son. (*ger honom en klapp på kinden. Exit d.y.*)
(efter en paus, till en tjänare:) Du heter Johan, eller hur?

Johan Javisst, ers nåd, Johannes Davidsson, helt till er tjänst, ers nåd.
d.ä. Jag känner dig. Du är en av de äldsta och pålitligaste av vårt hus' lakejer.
Aldrig har du svikit.
Följ med Axel utomlands.
Johan Ers nåd!

d.ä. Jag menar det. Bevaka honom, var hans Argusöga,
och meddela mig allt vad han erfar.
Bli hans bästa vän, hans enda fullt pålitlige trofaste reskamrat.
Ty han behöver just en sådan.
Var hans samvete, skyddsängel, sundaste förnuft och min representant.
Han liksom jag har alltid aktat dig,
ty alla vet vi att du är en ärlig man.
Han får dig som min sista avskedsgåva. Gå nu.

Johan Ja, ers nåd. (*går*)

d.ä. Nu åter till erbarmliga inrikespolitiken!
Jag kan inte med vår galne skådespelarpajaskung Gustav den tredje!
Ändå håller han dock tyglarna om hela riket bättre än jag själv har gjort det.
(*återvänder till skrivbordet.*)

Scen 2.

Johan Såja. Nu är vi komna till den gamle fritänkaren i Schweiz, herr de Voltaire. Min herre och jag har varit i Wien hos kejsaren, i Rom hos påven, i Venedig och Florens hos hantverkarna, i Milano och Berlin hos der alte Fritz och sett en hel del emellan. Också England har vi tagit oss en titt på och sagt hej till huset Hannover, det lättvindigaste i Europa. Nu är vi som sagt hos den gamle perukstocken utan peruk, slagskämpan utan vapen, predikanten utan religion, den gamle Voltaire. Jag får själv inte vara med, men den gamle herr Axel kan lita på att jag hela tiden finns med i bakgrunden.

Voltaire Jaså, här är den svenske blå ädlingen Axel von Fersen!
Det är inte ofta vi här fågnas med svenska ynglingar.
Ursäkta mig att jag mottager er här i parken,
men just denna bänk är min älsklingsplats, ty, ni kan nog inte tro det,
men här har jag min favoritutsikt, här mitt ibland dessa gröna bersåer.
Ni kommer att kanske förstå det, om ni här får se sevärdheten jag väntar på,
som minsann priset av solsken och sann utsikt väl är värt.
Låt oss nu samtala i väntan på denna sevärdhet, som jag förmodar att kommer.
Jag kan icke med detta mode i kläder, peruk och frisyr,
denna nymodigheternas nymodighet, som är höjden av lättsinne.
Ja, det är lättsinnets tid som vi lever i. Ingenting är längre allvarligt.
Ingenting är längre heligt, och det är tyvärr även delvis min egen förtjänst.
Därför prisar mig alla så att jag kan storkna av skam.
Så är ni nu på väg till Paris? Ja, den staden är väl värd en resa.
Den är ju nu lättsinnets huvudstad,
höjden och centrum för den rokokoperiod som vi lever i.
Sevärd är den ytligheternas flärdvärld förvisso,
ty antagligen kommer den ej att finnas där länge.
Den är ett kristallpalats fyllt av de sprödaste dagsländor.
Nu svärmar de som förtjustast kring ljuset och glänser som ljuvast
med sina utsöktaste grannaste siden- och pärlmorskimrande sårbaraste fjärilsvingar,
och allt, menar de, är blott tryggt, gott och väl medan de där får svärma i fred.
Men den världen de lever i är enbart drömmar och hägringar och illusioner.
En dag vaknar Frankrike upp och beslutar sig för att gå ut ur det glashus det sovit i
under sin törnrosesömn, och det hittar ej dörren då, eftersom den även är utav glas.
För att få komma ut måste Frankrike då bruka våld mot sitt glashus för att komma ut,

och det skall hon ej tveka att göra, om hon blott har vaknat.
Och då är det glashusets, det kristallskira drömuuppfyllda ljuva palatsets
och dess alla rokokodockors och drömmares tillvaros sannsaga all.
Om blott Frankrike vaknar skall drömmen ta slut, och det kommer att vakna.
Det har ibland andra jag själv och Rousseau tyvärr sörjt för.

Axel Vi vet att det dockhuset gjort av kristall ej skall tåla
en uppvaknad pöbels klåfingrade närgångna klåparskärskådande.
Jag har fått goda kontakter med hovet och skall möta kungen
och drottningen i deras slott vid Versailles.

Voltaire Vad råd kan ni ge mig inför detta mitt första möte med hovet?
Bevara er för illusioner. Låt ingen slå blå dunster i era ögon.
Kung Ludvig är en stackars träbock, en klumpig och tafatt person,
dum och slapp som en slaktfärdig snöpt gammal ox.
Tro ej ni kan få något givande utbyte med den lakejen.
Marie Antoinette är drottning i flärdens och lättsinnets ytliga värld.
Hon är inkarnationen av denna tids dårskap och okunnighet.
Hon är fåfång och dum och omöjlig som vilken balettdam som helst.
Aldrig läser och skriver hon, ingenting vet hon;
hon lever blott för sina nöjen. Hon har ingen charm
och ej ens någon skönhet: en skyltdocka är hon av vax som ej lever.
En panna alldeles för platt och för hög, och en mun som är mera en trut:
därvid skall du igenkänna henne.

Det enda märkvärdiga med henne är att hon är vad man kallar en drottning.
Men se: här är stunden vi väntat på.

Alltid så kommer det damer hit för att besöka mig vid denna tiden,
och alltid så sitter jag här för att muntras vid åsynen av hur
de hörnornas torncoiffurer ohjälpligt tar i trädens grenar
och fastnar i dem och fördärvas till oigenkännlighet.

Endast ett sätt finns att undvika detta, och det är att krypa på marken,
och det ser blott ännu mer tokroligt ut. Se, nu kommer de!

Nu börjar tidens prisvärdaste muntra spektakel:

Johan hur dammodet kämpar förtvivlat för att komma från grymma moder Naturen!

Så skrattade mästaren och min herr Axel helt hjärtligt åt rokokodamerna,
som med sin fulla mundering med torncoiffurer och allt
blott kom för att ge herr de Voltaire sin personligaste komplimang.

Och Voltaire endast skrattade åt dem och åt denna tid
med dess dårskaper och dess hysteriska modeupptåg;
och min herre herr Axel var ej utan humor och skrattade med honom.

Han kunde gott skratta ut,

ty nu förestod mötet med det franska hovet i slottet Versailles. (*exeunt*)

Scen 3.

(*Kungen och drottningen i sängen.*)

Marie Antoinette Min make, ni är absolut omöjlig!

Ludvig Ja, det vet jag redan. Ni har rätt.

Men faktum återstår, att riket är i fara.

Min fru, ni måste banta ner ert slöseri!

Vårt land har icke råd med era nya slott och diamanter!

Marie Ni har inte råd, är vad ni menar.

Ludvig Nej, vårt folk har inte råd. Så det så!

Marie Sade ni ej staten? Vem är franska staten om ej konungen?
Och är ni konung eller ej? Jag trodde att ni var det.

Ludvig Om jag är en konung eller ej har inte alls med denna sak att göra!
Folket har ej råd med ert fatala slöseri!

Marie Vem säger så?

Ludvig Vår högst betrodde vän Monsieur Necker.

Marie Och är då denne tölp förutan en blå droppe blod nu plötsligt staten?
Har då staten plötsligen förlorat all sin tradition,
sitt ädla blod och all god ton, förnäm fason och religion?
Herr Necker är en hedning utan rang.

Ludvig Min fru, ni är omöjlig att få någon ordning på. Ni kan ej resonera.

Marie Jag kan resonera när den jag får resonera med är värdig mitt resonemang.
Men tråkigt trams om pengar och materiellt och världsligt nonsens
anstår ej en drottning.

Ludvig Slöseri och nöjen utan måtta anstår henne dock!

Marie Ni själv har tvingat mig till sådan låg nivå,
och det är ni för dum för att begripa!
Ni är icke någon konung!
Ansvar är det fasligaste som ni vet,
och all er strävan i ert liv är blott att slippa det!
Ni är ej ens en riktig man!
Sju långa år förblev jag jungfru fastän jag var gift,
ty det var omöjligt för er att älska!
Och en sådan var jag bortgift med emot min vilja!
En slapp fetknopp, värre, dummare och trögare än någon bonddräng,
som blott duger till att äta sig fördärvad
och att sova mer än halva dygnet varje natt
är vad ni, herre konung, min herr make, är i verkligheten.
Det är min bedrövelse.
Och därför är mitt liv en evig flykt från er blott,
ut på nöjen, fester, Trianon och vad ni vill,
och endast ni kan inte se hur mer än väl det är berättigat!
Ni har landets största mage, men ni har ej mage
att tillåta eder fru det enda nöje som hon har i livet
och som edert sällskap endast driver henne till: att fly från er!
En fattiglapp som inte kan försörja sin gemål är hela kristenhetens främsta konung!
Klart att franska folket ej har råd till deras drottningens underhåll
när ej ens franska folkets konung har det!
Sannerligen, ni går mig på nerverna!
Ni borde banta då och icke äta er så fet!
Ty fetma föder lättja, lättja föder olust,
olust föder impotens, och impotens är döden!
Visste ni blott det så skulle era slantar bättre rulla!
Ingenting är roligt längre! Om jag bara aldrig hade blivit gift!
Åh, arme kunglige lakej, vad ni är löjlig!

Ludvig Låt oss prata nu om något annat.

Marie Ja, allt annat utom blott er skoskav, utom blott ert ansvar,
allt förutom just den sjuka punkten, ruttonheten i det hela:
obefintligheten och bankrutten av er kärlek!

Ludvig Ändå har jag givit er Dauphin.
Marie Det kostade er sju års möda och en på er tvingad pinsam operering av er känsligaste lem!
Ludvig Ni gör mig värre än jag är.
Marie Er kungakrona gör er löjligare än ni är.
Ludvig (matt) Kan ni ej annat göra när vi är på tu man hand än gräla? Om ni är så otillfreds med mig, så lämna mig i fred och finn er själv en älskare!
Marie Och nu gör ni er själv långt värre än ni är. Vad finns det väl för män i Frankrike? Den dag ni finner en helt ren man åt mig skall jag göra honom till min älskare. Men rena män finns ej i detta landet. De som fanns blev samtliga fördärvade av Pompadour och du Barry. Det finns ej något kvar för mig att fläcka. Jag kan endast fläcka ner mig själv. Det finns ej någon adelsman i detta land som ej har del i korruptionen.
Ludvig Jag har sett en oskuld just i denna dag.
Marie Då såg ni fel.
Ludvig Nej.
Marie Han var icke fransman.
Ludvig Rätt, men han var adelsman och här i Frankrike.
Marie Nu har ni överlistat mitt förstånd. Jag visste inte att jag var så dum. Vem var han då, och var kom han ifrån?
Ludvig En adelsman från Sverige – Axél von Fersen, en blond nordisk skönhet utan motstycke i Frankrike, fullkomligt oerfaren och naiv, som jag, men utan mina fysiska belastningar.
Marie Ers majestät, ni skämtar med mig.
Ludvig Icke alls. Jag finner blott min ro i att behaga er. Det roar mig.
Marie Ni menar inte, att det faktiskt finns i detta land en ofördärvad mansperson?
Ludvig Om någon är en oskuld är det han.
Marie Och ni uppmanar mig att leka med en sådan?
Ludvig Vad som helst, om jag blott slipper era grälör.
Marie Lika litet som ni själv ingick jag detta äktenskap av egen vilja.
Marie Jag skall undersöka honom. Och nu minns jag, att jag fäste mig vid hans gestalt. Han var den tyste unge vackre svensken, som med upphöjt lugn ej gitte blanda sig med hönsen i vårt hov?
Ludvig Just han! En kylig ärlig man i motsats till vårt folk och varje uppsatt fransman.
Marie Jag skall gärna känna den unike främlingen på pulsen, men, för att behaga er, med diskretion.
Ludvig Jag trodde aldrig något annat.
Marie För ni är ju ändå slutligen min man.
Ludvig Hur litet ni än tycker om hans väsen.
Marie Men jag föredrar en krönt odugling framför världens skönaste och bästa kavaljer som ej är krönt. Ty jag är drottning och kan aldrig vara något annat.
Ludvig Till min lycka och min enda lycka.
Marie Kanske ock till Frankrikes?

Ludvig Det är en annan fråga.
Blanda inte yttervärlden in i våra inre världar,
ty de tu kan knappast gå ihop.

Marie Vi har vår egen ljusa vackra värld, vårt Trianon och dess idyller.
Alla andra världar är ett intet emot den.

Ludvig Och må det så förbliva.

Marie Amen. Jag skall tala med herr Fersen.

Ludvig Han kan nog bli nyttig för oss,
ty han är vår svenske konung Gustavs vän och gunstling.

Marie Han skall även då bli vår. Måhända har en ängel skickat honom hit.

Ludvig Det får ni själv utröna, men i morgon.

Marie Morgondagen skall bli ljus, om ock den följs av natt.
Men dygnets ljuvligaste ljus är det som lyser i den mer intima
mindre bländande diskreta nattens milda känslosamma dunkel.

Ludvig Nu god natt, min fru.

Marie God natt, min man. Vi har lekt färdigt för idag.

Ludvig Men leken återstår ännu i morgon.

Marie Det är tidens lek med oss, men säker på den är vi inte.

Ludvig Därför är den just en lek.

Marie För oss med oss som dockor. *(Ljuset släcks.)*

Scen 4.

*(Operabal med fest, dans och musik, de flesta vackert och ljust utklädda med masker.
Marie Antoinette uppträder med vänner.)*

Marie Kom, alla vänner, ty nu skall vi festa! Var trumpen grobian vare bannlyst;
här vare blott vackra och sköna gestalter välkomna! Allt fult, grått och vardagligt,
ont och gement och vulgärt får ej plats på vår glada teaterscen, där endast lättsinnet,
flärden, allt originellt och unikt står på repertoaren. Kom med, alla glada och fromt
sällskapssjuka; kom, dansa och sjung och var glada som lärkor om morgonen,
fast det är natt, ty vår tid är en lärksång från morgon till morgon, och ingen får kraxa, ty den som är
hes får ej sjunga. Vår lärksång och näktergalsscen vet ej av några kråkor
och lyssnar ej på olyckskorpar. Nej, vackert och ädelt och gott, roligt, konstruktivt,
positivt och utan fläck måste allt vara på denna scen! Den är gjord för det bästa
och till för de bästa, och allt som ej når fullt upp till vår nivå måste stå, comme il faut,
utanför tills ridån faller ner för vår scen och platån sjunker från Beaumarchais till bersån.
Kom, o vänner! Nu inträda vi i vårt rokokotempels mest heliga ceremonisceneri – komedin!
(drar ut med sitt sällskap.)

Axel (in med Johan) Vad är det för en värld vi har hamnat i? Jag känner inte igen mig.
Är detta en sann värld av kött och fysik, eller drömmer jag bara?
Jag kan inte fatta att en värld som denna kan finnas, fungera och alls existera.
En drömvärld som inte ens människor kan drömma om – där ha vi hamnat.
En värld utav gudar och spröda gudinnor, av tempelteatrar och kyrkopalats,
katedralslott och utsökta helgedomslustpaviljonger, där dessa bevingade lätta
demoniska varelser glider omkring med finesse, élégance och en utförlig minutiös
étiquette utan like, i skiraste umgängesformer, i pärlemorstil utan fläck
och med snille och skönhetsmak som ram för allt i den allra subtilaste av alla tänkbara
paradislustgårdar – där har jag hamnat, och namnet på detta naivaste av universum
är staden Paris och dess nejder, Versailles och Saint Cloud, Trianon och det anrika
Fontainebleau. Och jag kan icke vakna. Jag drömmer,
men drömmen kan ingenting annat än döden förinta för mig.

(Marie Antoinette med ansiktsmask och sällskap in.)

Men vem är ni, ni ljuvaste glada herdinna?

- Marie* Min herde, jag är en herdinna. Det borde väl räcka åt er.
- Axel* Jag begär icke mera. Men varifrån kom ni? Vad döljer den mask som ni bär? Varför är ni förklädd?
- Marie* För att dölja min fula maskering. Ni ser här min själ, sådan som jag själv är. Demaskerade jag mig så blev ni förskräckt inför synen av min maskeraddräkt.
- Axel* Så är ni då icke maskerad? Ack, driv ej med en som så hjälplöst naiv är, att han är uppriktig och ärlig. Jag kan icke ljuga. Förställ icke heller er själv eller sanningen.
- Marie* Sanningen är alltid naken som jag nu i denna maskering ock är. Kan ni lösa den gåtan? Vem är jag? Maskerad, men i maskeraden berövad sin mask.
- Axel* Jag är ej den ni tror om ni tror jag kan veta vad jag icke vet. Men det är något särskilt med er. Så tycks även de spröda förfinade själar som omge oss anse. Vad viskar de om oss? Vet de gåtans lösning?
- Marie* De vet ingenting. De förföljer mig bara och blott för att retas. De lämnar mig aldrig i fred. Om ni är den jag tror jagar ni dem på flykten.
- Axel* Jag är icke den som ni tror, ty jag är diplomat och en främling i Frankrike. Ej kan jag jaga en fransman på flykten i Frankrike ens om han viskade någonting om er.
- Marie* Och om han var ute för att göra mig något illa?
- Axel* Då skulle jag rädda ert liv men ej bry mig om honom.
- Marie* Så talar en oskuld.
- Axel* Då känner ni mig.
- Marie* Och ni känner ej mig, fastän alla här kring oss stå viskande om oss för min skull. Det stadfäster för mig er oskuld.
- Axel* Ni är mig det största mysterium i denna mysterievärld. Det är ej rätt att jag ensam skall vara så mystifierad och ni och det sällskap ni har veta allt.
- Marie* Ni har rätt. Det är icke rent spel, ej av dem och ej heller av mig. Endast ni vet i Frankrike vad rent spel är. Ni har vunnit mig. *(tar av sig masken)*
- Axel* Men ni är ju...
- Alla (triumferande)* Drottningen!
- Marie* Nej, jag är endast en mask. Nu ser ni mig maskerad. Jag hoppas på nytt få bekanta er med mig i mer demaskerad anonymitet.
- Axel (faller på knä, helt fånig)* Jag har tilltalats av världens drottning!
- Marie* En mask – ej en människa. Glöm icke människan. *(går med sitt sällskap)*
- Axel* Vilken salighet! Har då en drottning tilltalat mig såsom en mänska en annan? Det har aldrig någon av dessa eteriska varelser kallade kvinnor gjort förut. Är detta då Kvinnan? *(reser sig)* Känslor som fullkomligt glömska av all politik har bemäktigat sig min person har i en explosion satt mitt innersta väsen i brand. Jag har glömt hela världen. Min plats, monarkin, allianserna, ordningen, samhället och dess struktur, mina åligganden, plikten, hedern och vördsnaden för allting heligt – allting är i uppror. Och vad har då störtat all världen i kriser och brand? Jo, en känsla, min mänskliga känsla av samhörighet med en annan. Är det vad man brukade giva det farliga knappast uttalbara namnet av kärlek? Jag är icke säker. Jag vet ingenting mer. Jag vet blott att jag har glömt bort hela världen.

Scen 5.

Kardinal de Rohan Min herre, jag ber er att lämna Paris.
Axel Lämna staden?
Rohan Och landet.
Axel Varför? Är jag fallen i onåd?
Rohan Tvärtom. Ni har kommit i alltför hög gunst.
Axel Hos vem då?
Rohan Spela ej idiot. Man har sett er tillsammans med drottningen.
Axel Det vet jag nog. Hela världen såg på när hon utvalde mig.
Rohan Ni har kommit i farligt hög gunst alltför snabbt. Ingen fransman har kommit så snabbt på så vänskaplig fot med Marie Antoinette. Jag kom endast för er egen skull för att varna er: Fresta ej lyckan. Hon kan vara farlig för er.
Axel Har jag gjort henne något?
Rohan Just för att ni är så naiv kan ni hamna i en mycket pinsam belägenhet genom vår drottning. Jag måste förklara mig bättre. Vår drottning är ej populär. Hon kom hit som betalning från drottning Maria Theresia och Austrien för fred med vårt land. Äktenskapet var endast politiskt, och aldrig har det franska folket tyckt om det. Man skriver mot henne och sprider illvilliga rykten om henne, och dessa kan få farlig fart om man kan tolka något hos henne som flirtning med främlingar.
Axel Ja, jag förstår. Aldrig får jag bli skyldig till kompromettering av någon. Jag skall icke fresta min egen och ej heller drottningens lycka. Jag reser i morgon.
Rohan Klok karl.
Axel Men märk väl: det är inte en flykt. Jag skall komma tillbaka.
Rohan Det kan ni lugnt göra när faran är över och både ni själv och vår drottning är mognare och mindre lättsinnigt ytliga av sig.
Axel Vår tid är det som står för lättsinnet och ytligheten. Håll människorna utanför.
Rohan Håll er då utanför själv.
Axel Så mycket som anständigheten det fordrar.
Rohan Jag tror ni förstår.
Axel Dock tror jag ej att ni gör det samma. Ty vet, att den dag då er drottning på grund av ert lösmynta folk kommer i verklig fara skall inte ens ni och er kyrka mer mäka att hålla mig på lämpligt avstånd från henne. Ty när ert så heliga Frankrike sviker sin drottning skall hon i vilt främmande länder ha trofasta vänner.
Rohan Ni har blivit upprörd och vred. Lova icke för mycket, och måla ej fan på vår dörr, ty det är ju det samma som att skicka honom en inbjudan.
Axel Ni är det som målar fan på er dörr, genom era insinuationer och framför allt genom ert folks smädeskrifter och lösmynthet, som ni kan stävja. Ty även om Frankrike icke lär ha någon konung så har det en drottning, och den unga vaktade drottningen, tro mig, är värd mer än guld.
Rohan Vad är det som ni önskar få sagt?
Axel Bara det, att jag kommer tillbaka. Nu lämnar den heliga enfalden Frankrike men kommer åter mer enfaldig och mer naiv, mera intakt som oskuld än någonsin. Men denna oskuld kan blott existera jämsides med skuld. Och om skulden är Frankrikes – ve över Frankrike!
- Skydda er drottning, och er konung med, för den delen.

Ty jag vet att Frankrike är illa ute – det har jag själv sett genom mina naiva blå nordiska ögon – och om icke kyrkan står upprätt vid Frankrikes och monarkiernas sida skall fallet bli stort. Ty vad har monarkin för en grund att stå upprätt på förutom religionen? Ni är en betydande präst, om ej den mest betydande. Var på er vakt! Och jag själv skall ock vara på min vakt inför detta Frankrikes öden. - Ty någonting stör denna Törnrosas sömn, och hon får inte vakna.

Rohan

Vem får inte vakna?

Axel

Jag bara citerar en vis gammal man. Vår epok är den finaste av alla drömmar, och om någon vaknar tar skönheten slut. Och vad har vi väl kvar, om allt detta livs skönhet tar slut? Därför får ingen vakna.

Och om någon vaknar vill jag inte leva, ty skönhetsens värld är den enda värld som livet är värt att leva för.

Au revoir, cher abbé! (går)

Rohan

Vilken däre begriper väl sådana gåtor? Vem sover väl i dessa tider?

Måhända gör kungen och drottningen det och de som svansar efter dem, men ingen annan. Att sova gör gott, men att sova beständigt som kungen är farligt. Ty ju mer man sover, dess värre blir uppvaknandet.

Akt II, scen 1.

(Marie Antoinette, kardinal de Rohan, Ludvig XVI.)

Marie

Kardinal de Rohan, ni har svikit oss!

Rohan

Svikit er? Hur?

Marie

Och det understår ni er att undra? Ni kan spela oskyldig?

Rohan

Vad gäller saken? Ack, upplys mig, så att jag även kan upplysa er allt jag vet!

Ludvig

Har ni, fader, för drottningens räkning köpt ett diamantsmycke för en och en halv miljon franska pund?

Rohan

Är det det saken gäller?

Marie

Det är det!

Ludvig

Vad vet ni om saken?

Marie

Är ni eller är ni ej skyldig?

Rohan

Jag vet icke vad jag skall svara.

Ludvig

Nå, säg något då, för Guds skull, vad som helst!

Rohan

Jag tror här föreligger ett missförstånd.

Ludvig

Vad för ett missförstånd?

Rohan

Vet ni ej själv, Madame, något om denna affär?

Marie

Jag har ingenting med den att göra.

Rohan

Ni ljuger!

Marie (reser sig) Jag ljuger?

Ludvig

Seså, lugna ner er! Här kanske ändå föreligger ett missförstånd. Vad borde drottningen veta, min fader?

Rohan

Att jag har köpt halsbandet för hennes räkning på hennes direkta befallning.

Marie

Å!

Ludvig

Är ni fullt medveten om vad ni säger? Säg, inser ni vidden av en sådan anklagelse, cher abbé?

Rohan

Minns ni ej, chère Madame, hur ni själv mitt i natten i Venus park gav mig er hand som jag kysste som hemligt och heligt sigill på att jag skulle skaffa er halsbandet?

Ludvig

Vad säger ni, min gemål?

Marie

Jag är paralyserad inför en så ofattbar nedrighet! Vilken ohygglig och djävulsk komlott! Vilken svart infernalisk gemenhet! Ni är en bandit, kardinal!

Är er avsikt att störta ert konungahus och ert land i fördärvet?
Rohan Här tycks föreligga ett missförstånd.
Ludvig Vari består detta missförstånd?
Rohan Någon har antagligen blivit lurad.
Ludvig Av vem?
Rohan Jag befarar det värsta.
Ludvig Och var är det ryktbara halsbandet?
Rohan Om icke drottningen har det lär ingen av oss mer få se det.
Marie Det erbjöds mig för tio år sedan redan. Jag ville nog ha det, men det var för dyrt. En och en halv miljon hade vi, min gemål och jag själv, icke hjärta att slösa på ett diamanthalsband när hovet redan var så skuldbelastat.
 Och dessutom viskade någon till mig att en sådan affär ej gick an när vårt Frankrike svalt. Fastän jag ivrigt åtrådde det och blev erbjuden det flera gånger, så vågade jag aldrig köpa det.
 Det är vad jag vet om denna klenod, det dyrbaraste smycke som världen har sett. Och om herr kardinalen förfäktar att han för min räkning har köpt det i smyg är det för att han önskar min undergång. Ej kan jag se något annat motiv till hans handlingssätt.
 Och eftersom allting tyder på att så är fallet vill jag aldrig mer veta av kardinalen! (*störtar ut*)
Ludvig Ni har allvarligt sårat min hustru.
Rohan Jag fruktar att skadan är värre än så.
 Jag är helt klart ett offer för Frankrikes ondaste bedrägeri. Man har lurat mig och det i drottningens namn och det mer än ordentligt!
Ludvig Jag måste tyvärr arresterar er.
Rohan Nej, Sire, gör ej saken värre! Låt ej denna onda komplott nå sitt syfte och bli till skandal mest till skada för Frankrike!
Ludvig Men saken måste utförligen utredas, och ni är tydligen ej utan skuld.
Rohan Vem är ej utan skuld i vår tid?
Ludvig Jag och drottningen.
Rohan Men om ni pådyvlar mig någon skuld i ett bedrägeri som jag själv blott är offer för lovar jag er att det skall stå er själv och er drottning Marie Antoinette allra dyrast.
Ludvig Ni kan icke hota mig.
Rohan Jag är ej mannen att hota. Jag blott förespeglar er faktum.
 Om ni faller mig sågar ni av den gren som ni sitter på, nämligen kyrkan. Och den som då hotar är folket, den själlösa massan, den alltid blodtörstiga pöbeln, som ni minst av alla i landet förmår resonera med. Fortfarande är ni fräck nog att hota.
Ludvig Jag ber er blott att icke gräva en grav som ni själv blir den förste att ramla i.
Rohan Rättvisa blott vill jag ha, och ni har smutsat drottningens ära.
Ludvig Den äran har aldrig förut varit ren.
Rohan Vad i himlens namn säger ni?
Ludvig Endast vad alla i landet förfäktar och menar förutom blott ni.
Rohan Ni är galen!
Ludvig Nej, ingen är galen, men ni och ert hov och er drömcirkus ligger och sover. Och risken är att ni försover er.
Rohan Risken för er del är att ni har satt, med respekt, eder sista potatis.
Ludvig Så må jag då falla. Men, som det ju sägs, faller en faller alla.
Rohan Jag måste tyvärr arresterar er.
Ludvig Så arresterar mig då! Stå ej där slö och glo! Sätt i gång då och gör något!
 Sätt mig på cellen!
Rohan Det blir till Bastiljen.

Rohan Kung Ludvig, ni vet icke än vad ni gör, men när andra gör er samma sak skall ni inse vad ni gjort idag, i den stund som ni säger till dem som förnedrar er att de ej vet vad de gör. Och så inleds idag en ond cirkel, en lustiger dans, som skall virvla allt ursinnigare i allt större dårskap tills hela vårt rike har blivit en grav utan innehåll; ty alla liken, det offrade Frankrikes slaktade oigenkännliga söner, skall ligga omkringspridda i hela världen.

Ludvig Ni dillar. Ni är inte frisk. Ni är galen.

Rohan Ni åttalar mig. Därmed åttalar ni franska kyrkan och all religion, som är den enda grund som vi står på. Ni åttalar Gud, och han kan icke fällas. Ej heller skall jag kunna fällas, men fläcken som härmed har givits mig skall varken jag eller Frankrikes kyrka och allra minst drottningen någonsin kunna befria sig från eller glömma. Och ni har satt dit den. Den skyldige är monarkin, konung Ludvig den Sextonde själv. Det är ni, Sire. Så må jag då åttalas. Jag tycker synd om er, Sire.

Scen 2.

*(In Marie Antoinette och Axel från olika håll.
De hälsar, och Axel kysser drottningens hand.)*

Marie Det fågnar mig att återse er.

Axel Ej så mycket som att få återse er fågnar mig.

Marie Ni är artig.

Axel Ej så artig som i ert mottagande av min ringa person här i enrum ni själv är mot mig.

Marie Och ni blir bara artigare.

Axel Aldrig är jag mer artig mot andra. Med er kan jag blott vara uppriktigt artig. Min artighet annars, tyvärr, är det ej mycket med.

Marie Ändå är ni bland adeln och hovet här känd som den ädlaste, artigaste och mest ärliga ädlingen i våra kretsar.

Axel Nu slår ni min artighet med många hästlängder.

Marie Jaså, ert blåa blod nedlåter sig till hästkapplöpningar?

Axel Blott i det militära, när plikten så kräver.

Marie Såsom till exempel där borta i landet Amerika. Fick ni ert lystmäte där?

Axel Är ni missnöjd för det att jag deltog i amerikanernas frihetskrig?

Marie Det sägs att det var ett uppror mot konungahuset i England.

Axel Ett uppror mot konungahus, även fast det är huset Hannover i England, är i varje hov höjden av synd och skam.

Marie Ja, man kallar de fattiga amerikanerna för vilda sällar, grobianer och tölpar som ej själva vet vad som är bäst för dem. Man beskriver dem såsom förrymda galärslavar, brottslingar och gräddan av hela världens församlade hemskaste avskum.

Marie Och ni slogs helt frivilligt på deras sida mot ett heligt konungahus!

Axel För det första: ni vet mycket väl varför jag övergav ert Paris och ert hov och for dit. För det andra: ni vet mycket väl att jag tjänade fransmännen där och allenast er lydiga fransmän. Jag gitte ej umgås med dessa så kallade republikaner och amerikaner, som slogs endast för oberoende, självständighet, frihet, rättvisa och sina liv, liksom min egen far alltid stridit för folket, dess rätt att bestämma sitt väl och dess opposition mot förtryck. Nya England var styrt av ett sällskap i London på motsatta sidan av en ocean, som ej hade den ringaste aning om amerikanernas lott och förhållanden och deras skriande och aktuella behov, som när London förvägrade dem deras böner och önskemål insåg, att de kanske då kunde klara sig bättre med ett parlament litet närmare Boston och New York än borta i London.

Marie Det var vad de slogs för med era fransoser: blott frihet och rätt. Var det fel? Dock var udden av deras omstörtande verksamhets vapen argt riktad mot universalmonarkin som idé. Och vad återstod av världens ordning om universalmonarkin som idé fick ett slut?

Axel Ni vet väl att jag fullkomligt håller med er. Som jag sade, så umgicks jag icke med dessa obildade oädla tölpar som utgjorde republikanska armén, och vars främsta grobian, björn och buffel var general Washington. En sådan man i Europa fick snart varje utsökt porslinsbod att kantra och varje kristallpokal slagen i spillror i backen, ty sådana män vet ej något om snille och smak och kulturens finess och ömtåliga bräcklighet.

Marie Men för det andra har jag ej en aning om varför ni reste så långt härifrån.

Axel Och det djärvs ni förfäktat?

Marie Ack, upplys mig, Fersen! Ni fick mig att känna de olidligaste samvetsförebräelser för att ni mitt i vår varmaste vänskap så plötsligt begav er ifrån oss. Vad hade jag gjort er som skrämde er bort och så långt bort ifrån oss?

Axel Ack, ni hade icke gjort någonting. Jag begav mig bort allenast för er skull, för kungens skull, för monarkins skull, för hovets skull. Ty, som ni sade, vår vänskap höll på att bli alltför intim.

Marie Ja, jag visste nog att det var därför. Jag ville blott pröva er. Men varför har ni då kommit tillbaka, om vår vänskap var alltför farlig?

Axel Jag hörde om era problem.

Marie Mina vad?

Axel Era fataliteter.

Marie Vad menar ni?

Axel Halsbandsaffären, skandalen och folkets tilltagande hat emot er.

Marie Men ni är ju en rättskaffens republikan.

Axel (*fram och griper hennes hand*) Stolta drottning, min första och sista plikt här i mitt jordeliv är att försvara den enskildes rätt, individens rätt till existens och till integritet. Ni har rätt: i Amerikas fall var jag republikan trots mitt adelskap. Men här i detta fall, när en helt oskyldig drottning har dragits i smutsen och insyltats i en absurd ekonomisk skandalhärva genom en tvetydig pastors självbedrägerier, och när ett helt folk gripet av hysteri lastar drottningen för dessa härvor och frikänner pastorn från all skuld, som ensam igenomdrev skumraskaffären – då vet jag på vems sida rätten är, och denna rätt är det min främsta plikt att försvara. När folk attackerar sitt kungahus blott för att få det bekräftat att konungahuset de facto ej finns där i landet – då strider jag gärna för folket. Men när folket lett av förtal skymfar konungahuset i destruktiv avsikt för att göra någon person direkt illa – då står jag på den enda människans sida mot folket. Min drottning, ni vet mycket väl att jag lämnade er för att det stod helt klart mellan oss att vi tyckte för bra om varandra, att vi stod för nära varandra emedan vi alltför väl förstod varandra. Jag lämnade er för att slippa bli orsaken till en skandal för ert hov. Jag försakade er för världsordningens skull, för att Frankrikes konungahus skulle få förbli fläckfritt och rent. Nu har en mycket värre skandal än den fruktade drabbat er: folket är argt för att ni har strött en och en halv million franska pund på juveler när folket ej ens hade bröd. Vad ert folk icke vet är att det är en lögn, att det icke var ni som beställde det halsbandet, och att ert konungahus är för ädelt för att öppet svara på sådana skändliga anklagelser. Jag är här för att såsom en pålitlig vän som ej sviker i nöden i renaste neutralitet enkelt erbjuda er mina tjänster. Fortfarande är jag i högsta mån rädd om er ära och fläckfrihet

och önskar även för egen del tillvarataga min oskuld,
men omständigheterna tvingar mig ej längre över Atlanten.

De fordrar tvärtom att jag nu ställer upp vid er sida.

Marie (besvarar hans artighet) Ni är alltid välkommen. *(in Ludvig)*

Ludvig Fersen! Jag hörde att ni hade kommit. Jag måste få tala i enrum med er.

Axel (avsides) Ve och fasa! Skall han nu förbjuda mig att hjälpa drottningen?

Tror han att vi har bedragit och gjort honom löjlig inför hela världen?

Marie Får jag inte stanna?

Ludvig Madame, vad jag äger att säga till Fersen är absolut olämpligt för era öron.

Ni får icke höra ett ord.

Axel (avsides) Är det så illa?

Marie Törs jag blott önska att ni icke rådbråkar svensken för våldsamt?

Ludvig Han skall endast få vad han tål och vad han har begärt. Han skall blott få betalt.

Marie Jag vill se honom åter.

Ludvig Han skall, tror jag nog, överleva. *(Marie Antoinette går.)*

Min vän, jag vill ge er ett råd.

Axel Har jag gjort något galet och illa?

Ludvig Ni har kommit hit. Därför ville jag be er att stanna här.

Axel Varför?

Ludvig Min drottning behöver er. Sanningen är, att ni har oförmodat dykt upp såsom sänd ifrån himmelen. Ni känner till landets oro: vårt folk är i uppror för att allting tyder på att deras drottning har fuskat bort en och en halv million på juveler i stället för att giva folket det bröd det ej har. Kardinalen, som stod bakom hela skandalen, har skandalöst nog blivit alldeles frikänd, och det, menar alla, bevisar den hatade drottningens skuld, medan i själva verket just hon är den enda oskyldiga. Jag sökte själv giva henne det ryktbara halsbandet, men hon var framsynt nog att tacka nej. Hon behöver en vän, en klok pålitlig vän, som ej bara vill utnyttja henne. Hon har här i Frankrike hittills blott omgivits av karaktärlösa dagsländor utan förnuft, som har vållat vårt land och vår drottning mer vanära, skada och prestigeförlust än förlustelse, nytta och nöje. Men ni är en kallsinnad, ärlig, försiktig och distansierad natur som allena bland alla har utgjort för henne ett stöd. Ni kan uppfostra henne och kanske rentav lära henne en nypa förnuft. Hennes ytlighet, lättsinne, flärd, ignorans och begär efter nöjen behöver kureras, och jag tror att ni är den rätte personen att göra det. Det endast ville jag be er om. Ställ upp vid hennes och min, monarkins och vårt Frankrikes sida. Vad säger ni? Är ni förvånad? Vad är ni förvånad för? Är ni förvånad att finna kung Ludvig den tröge och slappe så klarsynt, försynt och förslagen? Man kallar mig Frankrikes dummaste, slappaste och impotentaste man, men jag är bara snäll. Aldrig har jag förmått mig att tillrättavisa ens något av mina ostyriga bortskämda barn. Jag är Frankrikes bortskämmare. Det är vad jag är. Den fjortonde Ludvig var stark, hård och mäktig; han sparade aldrig på rottingen. Ludvig den femtonde skämde totalt bort sig själv men ej någon för övrigt. Men den som har den mycket egna förmågan att skämma bort alla, hur mycket bus de än består, är den sextonde Ludvig, den fete och tröge, den så kallade impotente. Men sanningen är blott att jag aldrig varit sexuellt intresserad. Jag levde helt gärna i fromt celibat hela livet. Det var bara världspolitiken som krävde att jag skulle gifta mig och skaffa barn. Det har jag även gjort. Därmed borde man lämna den ointressante i fred. Men jag har en förmåga att aldrig förargas.

Jag kan icke tukta den skolklass som Frankrike är och vars lärare jag är.
De busar, och jag ser blott på. Jag befattar mig ej med de glinens fasoner
och är nöjd och glad om jag blott får bedriva min hobby och mina intressen i fred.
Jag ger mer för en god lärobok i historia än för alla svansande dagsländor
och kavaljerer och deras fåfängliga nöjen i hela vårt Frankrike. Vad är väl denna epok,
detta mode, allt det som inramas av Mozarts speldosemusik, rokokostilens ytlighet,
mot den evinnerligt växlande oemotståndliga grymma historiens gång?
Kung Alfonso den vise, kung Henrik den fjärde, Charles Stuart av England,
de bästa monarkernas huvuden har rullat i deras blod, liksom Kristus fick bada i sitt,
och det är just historiens sanning, som aldrig har varit så okänd som den är idag,
till just denna lättsinniga ytlighetstidsålders men och fördärv.
Ty historien kan aldrig i längden förtiga att den existerar.

Tag hand om min fru. Hon behöver det. Själv återvänder jag till mina böcker. (*går*)
Axel Han blinkade åt mig. Den bonddrängen är mera klarsynt än snillet Voltaire.
Han är med i historiens grottekvarn och är stor nog att själv låta sig malas ihjäl av dess gång.
Så god är han att han icke bjuder den det allra ringaste motstånd.
"Ske din vilja och icke min" säger syndoffret redan förrän han har blivit förrådd.
Och han ber mig att delta som offer i festen på Golgata,
och det skall bli mig ett nöje. (*går*)

Scen 3.

Gustav III med hov.

Gustav Herr Fersen? Den lymmeln! Är han här för att träffa mig?
Är han sin faders son eller bättre?
Horn Han deltog i amerikanska befrielsekriget.
Gustav En republikan! Bra! jag vet var jag har honom! Låt honom komma!
(*Horn ut, Fersen in*)
Axel Ers härligaste majestät! (*gör sin komplimang*)
Gustav Hälsar man så i Frankrike numera?
Vad vill min mest irriterande fiendes son Sveriges konung?
Axel Jag kommer från Frankrike. Hovet och konungahuset där hotas.
Gustav Och vad har en republikan med den saken att göra?
Axel En republikan?
Gustav Ja, ni är ju en republikan, eller hur?
Eller deltog ni ej i de amerikanska grobianernas uppror mot sin monarki?
Axel Herre konung, jag ber att få snabbt rensa ut alla fördomar som ni tycks ha emot mig.
Jag är min faders son så långt, att jag i rättvisans namn, när ett lagenligt konungahus
är i fara, strax ställer upp med att försvara det konungahuset tills döden förlänar mig seger.
Gustav Men kungen i England och Sverige föraktar du.
Axel Var ej så snorkig! Ni topprider mig, men inför den gudomliga eviga lagen
är vi såsom människor absolut lika. Glöm icke er mänsklighet, herre!
Gustav Vem släppte in hit denne skrävlande snobbkverulant?
Vill ni bråka och slåss får ni göra det med någon annan och icke i mina lokaler.
Axel Jag vill icke bråka med er eller med någon konung i världen.
Men den dag kan när som helst komma då världen behagar begynna att bråka
med all världens konungar, och det är blott för att varna er om sådant faktum
som jag ville tala med er.
Gustav En attack emot universalmonarkin som idé? Är det det som ni menar?
Axel Just det.
Gustav Och var skulle en sådan batalj gå av stapeln?

Axel Allt tyder på att detta bråk kommer att gå av stapeln i Frankrike. Frankrikes kungahus står i behov av all hjälp det kan få från vart hov och var krönt bror och syster i hela Europa.

Gustav Naturligtvis är alla världens monarker pliktskyldiga att stödja Frankrikes kungahus med alla medel om det skulle vackla. Men vem skulle börja ett sådant besinningslöst bråk?

Axel Det är folket som ropar på frihet.

Gustav Har man hört på maken! Vem har slagit sådana dunster i folket?

Axel Voltaire och Rousseau kanske mest.

Gustav Jaså, där har vi boven! Encyklopedisterna, vetenskapsmännen, de religionslösa fritänkarna, dessa som anser sig veta allt här i världen och som inte tror någon annan vet något! Jag känner det packet – de står bakom upplysningsfilosofin, och det är icke franska skribenter så mycket som tyska perukstockar, materialister och naturalister, med Leibniz och Goethe i spetsen. – Ja, länge har jag mycket orolig åsett naturvetenskapernas frammarsch – de kommer så småningom att hota religionens bestånd och därmed även världsmonarkiernas. Dock har jag aldrig satt käppar i hjulet för dem, ty de har ännu ej gått för långt. Endast om de en dag skulle tillgripa våld för att eventuellt likvidera all religion, monarki och kultur kunde jag ställa upp med att bjuda dem spetsen.

Axel Just det är vad som när som helst nu kan hända i Frankrike. Drottningen utstår svårt tadel: man lastar den renaste kvinnan i världen för all världens otukt, och ingen fransk man är idag mer föraktad och hånad på gatan än Ludvig den sextonde.

Gustav Det är ju upprörande!

Axel När som helst kan upproret bli faktum. Jag reser nu kring Europa för att samla vänner åt Frankrike och vänder mig först och främst till den ädlaste konung jag känner.

Gustav Och vem kan väl det vara?

Axel Ni, herre konung.

Gustav Jag är blott er vän, gode Fersen. För er måste jag aldrig göra mig till, ty ni litar på mig, och jag har ert förtroende, liksom ni även förvisso har mitt. Jag har hört att ni står på intimaste fot med Marie Antoinette och att ni alltid har mycket god hand med kvinnor. Det avundas jag er i gränslöst hög grad. En dag blir ni vår man och vår ambassadör hos vår världs mest karltokiga farliga dam Katarina av Ryssland, den käring som jag genomförde min statskupp för att hindra henne från att göra Sverige och Finland så ryskt som hon redan gjort Polen. Er far var beständigt emot mig, men allt vad jag gjort var för Sveriges frihet: vi har icke råd att exempelvis fuska bort Finland till Ryssland. Allenast för att bjuda skurkarna spetsen kom jag. Sverige var ju punkterat och gjort till ett såll rent politiskt av ryska och engelska mutor för tjugo år sedan. Om jag inte kommit var Götaland danskt, Finland ryskt och vår huvudstad lastbar och tysk som Berlin är idag. Kungamakten är nödvändig för världens ädelmodss skull, och envar som försöker förinta den vill åstadkomma moralisk bankrutt blott, och ingenting kan vara värre för världen. Visst är det en skir illusion, denna ljusa teaterscen, denna perukernas tid, denna blå rokokotidstablå, denna skönhet i världen, men vad har vi annars? Vi har inget annat hus än detta glashus, och därför så är det vår plikt att se till att ej buspojkar hittar på att kasta sten i det så det går sönder; för om det går sönder har världen ej tak mer mot väder och vind.

Konstruerat och artificiellt? Ja, förvisso! Men vad har vi annars förutom den grå trista vardagens djuriska monotoni?

Axel Varför avundas ni mig?

Gustav Ni har så god hand med det motsatta könet. Ni känner, tror jag, kärlekskonstens intimaste hemlighet. Själv känner jag icke kärleken. Aldrig har jag kunnat älska, och det är min svåraste brist.

Jag har älskat min hustru av plikt men ej någonsin av äkta kärlek.

Helst avstod jag helt från att gifta mig och levde rent som Carolus den tolfte i fromt celibat, men min mors vilja dränkte och knäckte min egen. Jag vore en lycklig man om jag ej hade familjeband. Genom att jag har familjeband kommer jag alltid att vara olycklig, ty jag kan ej älska. Jag är en politiker till kropp och själ, och en sådan kan ej känna kärlek; och när ändå kärleken tvingas av omvärlden på honom måste hans rena politiska sinne ta skada därav och bli fläckt. Där har du din kungs tragedi.

Vi har pratat för länge tillsammans, och du har fått veta för mycket om mig till på köpet.

Men du är en lugn sansad man, och jag trivs med att prata med dig.

Det är något som säger mig att du om någon är en riktig gustavian. Du har inblick i denna tids hemlighet, den ädla förnämiteten, som präglar vår värld och vår tid just idag, och som gör denna värld, detta nu, så unikt. Du vet varför vi icke får vakna ur drömmen. Du känner dess skönhet. Och det att du känner till den hemligheten är vad som ej heller gör att du tar steget fullt ut och blir drottning Marie Antoinettes paramour.

Ja, jag vet. Jag är en av de få som väl känner din dygd. Denna dygd är vår tid, och den är mera värd än ett kejsarimperium som Ryssland. Och den är det som vi till det allra yttersta måste försvara. – Min vän, jag är med dig.

Jag önskar dig lycka till även hos samtliga övriga hov i Europa. (*Horn in plötsligt*)

Vad är det, vän Horn? Varför kommer du hänsynslöst intrampande i en känslig privat audiens?

Horn Herre konung, ursäkta, men sorgliga tidender har plötsligt nått oss från Frankrike.

Gustav Vad har då hänt?

Horn Franska pöbeln har stormat Bastiljen, politiska fångelserna par préférence i Paris.

Gustav Och vad är då ett gatupplopp att så bekymra sig för?

Horn Det är mer än ett gatupplopp. Det är beviset för att franska folket beslutat sig för att ta makten från konungahuset och bruka den själv.

Gustav (hämtar sig) Fersen, jag tror att ni kan behövas i Frankrike.

Axel Om det är någonstans som jag behövs är det där.

Gustav Franska hovet behöver er hjälp och min hjälp och all världens hjälp.

Axel Efter att ha sett min far skall jag avresa.

Gustav Hälsa er drottning Marie Antoinette personligt från mig.

Axel Hon blir glad åt ert stöd. Om blott alla monarker i världen så insåg sin uppgift som ni!

Gustav De som ej gör det självmant blir förr eller senare tvingade därtill av världens historiska lopp. Annars krossas de av det. A Dieu, mon ami!

Axel A bien tôt !

Scen 4.

Axel von Fersen d.ä. med tjänaren Johan.

d.ä. Johan, du har ej skött dig! Du skulle ju vakta min son och smått styra hans vägar, så att de ej ledde åt fanders, men dit är det just de har lett!

Johan Jag beklagar, men han är en envis och viljestark man som har svurit sin framtid åt ödet.

d.ä. Där är han! Din drummel! Hur vågar du slösa ditt liv bort i Frankrike på hovintriger? Vad gör du i Frankrike? Rykten har nått oss om att du är drottningens älskare! Varför är du icke gift?

- Endast därför var det ju som jag sände ut dig på resor!
- d.y.* Min far, aldrig tänker jag gifta mig.
- d.ä.* Är du från vettet?
- d.y.* Jag har funnit mitt kall, mitt livs uppgift, mitt öde, och det kan jag icke slå bort.
- d.ä.* Och vad är då ditt kall? En lakej hos Marie Antoinette, hennes älskare, playboy, en äventyrarparasit!
- d.y.* Jag är ren, har så jämt hittills varit och skall så förbliva. Jag tjänar en drottning i Frankrike endast emedan hon är i svår nöd.
- d.ä.* Ja, hon har ruinerat sig själv, hon har pantsatt sin heder, och maken ber folket om ursäkt för hennes beteende. Det franska konungahuset har gått över styr; länge sågade de på den gren som de satt på, och nu har den börjat att falla, och det fallet skall bliva stort. Första bomben har nu exploderat i glashuset, och hovet börjar nu äntligen få litet magknip och känna sig något generade över att det regnar in. Och du önskar att erbjuda det stackars dödsdomda släktet ditt sällskap!
- Vill du då avsluta ditt liv på schavotten?
- Min son, spela icke teater som Gustav den tredje. Det enda att göra förnuftigt sett är att slått överge det skepp som sjunker. Blott dårar tror att det är fint att stå kvar på sin post, gå till botten med saken och offra sitt liv för sitt namn i historien.
- d.y.* Min far, jag har samvete, och jag har plikter, och min främsta plikt är att lyda mitt samvete. Ödet har gjort mig till kanske den enda som kan hjälpa Frankrikes drottning. Jag kan icke svika de enda som jag mäktar hjälpa när jag är den enda som mäktar att hjälpa dem.
- d.ä.* Du är en odugling. Aldrig blir det folk av dig. Du blir skinnad av pöbeln en dag för att du är så orealistisk. De blå kavaljerernas tid är förbi. Det finns ej plats för riddare mera i världen. En ny tid har börjat vars lösen är motsatsen till vad du tror på. Du lever för dygden, förfiningen, adeln och allt som blott upphöjer livet från vardagens smuts och elände. Men vardagens smuts och elände är lagen, och den skall snart krossa allt fint och förkonstlat och göra det omöjligt för parasiter som du och kung Gustav och Frankrikes lastbara kungahus att existera.
- d.y.* Min far, ni förvånar mig. Alltid har ni undervisat mig i mänsklig rättvisa och individens rätt till eget liv. Nu förkunnar ni, liksom den rasande pöbeln i Frankrike, att det ej får finnas aristokrater och annat folk vars enda fel är att de ej är vardagliga. Skall den enskilda människans rätt då förkastas och upphävas? Får man då ej längre leva som man finner det vara bäst? Här står ni och drar er icke för att smutskasta vår konung och märka den mannen som en parasit, han som ändå försöker att uträtta något! Min fader, jag svär att så länge jag lever försvara den anklagade mot hans anklagare, huru små än hans utsikter är till att klara sig; ty det tror jag mig ha lärt av mitt liv att den anklagade alltid orättvist anklagad är, och att skurken och brottslingen alltid är anklagaren. Ty han endast kan göra sig skyldig till orättvis dom, medan den endast aldrig kan göra det som aldrig dömer. Och den som tar rättvisan i egna händer, som Frankrikes folk nu med våld gör, är tvungen att sluta som justitiemördare. Sådant är det min primära plikt att göra allt för att motverka.

Det är min främsta mest heliga plikt, ty det är min plikt enbart som människa. Människans rättighet åsidosätter allt annat, och endast för den pliktens skull kan jag avstå från äktenskap och andra fröjder. Ett konungahus är i fara, och därmed är ock hela universalmonarkin som idé illa hotad, och därmed är vår religion kristendomen i fara, som universalmonarkin har sin grund i; och vad är väl människan utan sin religion om ej endast ett djur,

en bestialisk gorilla och en kannibal?

Och envar som ej inser att allt mänskligt gott är i fara, i och med att ett enda konungahus är i fara, är okunnig, farligt och hopplöst och tragiskt och fruktansvärt okunnig!

d.ä. Res då, min son, till ditt sjunkande skepp, men tro ej att jag giver dig någon välsignelse. Johan allenast får medfölja dig. Han får hålla ett vakande öga på dig.

Mer än så kan jag ej, fastän jag är din far, göra för dig.

Jag kan blott med oro just hålla ett vakande öga på dig utan någon förmåga att ingripa om något ont skulle inträffa. Ty du är ödesmärkt. Du har själv givit dig själv åt ditt öde, och den som det gjort står det icke i mänsklig makt att kunna hjälpa.

Följ med din Marie Antoinette, om du där tror dig finna ett större gott än hela världen. jag skall icke mer uppehålla dig med min vardagliga salta och oinspirerande bittra men jordnära krasshet, som endast är erfarenhet.

Härmed tar jag mitt sista lillfinger ifrån dig. Du är nu din egen och fri helt och hållet.

Gör vad du själv tror vara bäst för dig själv och din omgivning, och måtte det icke vara det sämsta!

Bege dig åstad nu, förrän jag blir sentimental som du själv, oförbätterlige stackars ljusblåe riddare!

Akt III.

Scen 1. Fersen hos kungaparet i Versailles.

Fersen Ni måste göra något! Ni kan ej blott sitta här och rulla tummarna när pöbeln tar ert land, er krona och ert liv ifrån er!

Sire, ni måste bruka kungamakten medan den ännu är er!

Slå näven i det bord ni sitter vid!

Ludvig Min vän, ha tålamod! Vad kan en lots förmå mot stormen?

Vad kan man väl göra åt en jordbävning?

Vi kan blott rida ut det oväder som nu har drabbat oss.

Och det dummaste som vi kan göra är att protestera och att mucka gräl.

Marie Men ni är ännu konung! Ännu är ni herre över Frankrike!

Än skulle varje fransman lyda er, om blott ni gav en enda order.

Vi har än vår frihet i Versailles.

Ludvig Att reta massan vore blott att sätta sporrarna i häst som skenar.

Vill ni bliva halshuggen, Madame, som konung Karl av England?

Han satte sig till motvärn mot sitt folk när detta ville annorlunda än han själv, och därför högg de av hans huvud. Låt oss hellre rädda våra egna liv än tänka på ett Frankrike, som redan är förlorat.

Fersen (till Marie) Vad kan vi väl göra?

Marie Ännu är ej min initiativförmåga slut, och jag har en familj i Österrike.

Vill ej någon man i Frankrike mer hjälpa Frankrike

så måste vi då söka hjälp i Europa. Vi skall skriva till min bror,

till Preussen och till England; och vår bästa vän är ju ni själv, herr Fersen, ty i er person står Sverige redan avgjort på vår sida.

Fersen Konung Gustav är förvisso fast besluten att med hela världen som tillhygge råda bot på Frankrikes problem. Men kommer icke franska folket och de galna revolutionärerna att tolka sådant kungligt handlingssätt av er som landsförräderi?

Marie Allt kommer de att tolka till vår nackdel vad vi än oss företar. Att göra något är dock bättre än att göra intet. Inte kan vi själva ju beröva oss vår rätt som individer till initiativ? Om någon insisterar på att göra det i orättvisans namn så måste det bli någon annan än vi själva.

Fersen Ni är ännu modig, drottning.

Marie I ert sällskap. Utan vänner vore man förlamad, och just ni är nu vår enda vän, ty alla dem som folket gjorde uppror mot och som förtjänade revolutionen och som kallade sig våra vänner har för länge sedan flytt. Kvar är blott vi och alla sådana blott som är utan skuld.

Fersen Och ingen är mer hätsk mot er och mera nitisk i predikandet av franska kungahusets likvidering än Jeanne de la Motte, den enda skyldiga i halsbandssvindleriet.

Marie Och det är i sådana personers namn som folket, blint som alltid, gör revolution.

Scen 2.

Gustav III i Stockholm.

Gustav Vad sysslar dessa imbecilla fransmän med? Vad understår sig Fersen? Är allt franskt förnuft puts väck i och med proletariats diktatur? Kan konung Ludvig inte ens organisera sin familj och en kort resa för dess räkning utan att bli tagen för förargelseväckande beteende? Vad var det för en vagn de arma sökte fly i?

Horn Ett åbäke stort som två och med ett hov i släptåg.

Gustav Så får man ej demonstrera att man flyr. Och detta blev organiserat av den drummeln Fersen?

Horn Samvetsgrant i minsta småsak på Marie Antoinettes beställning.

Gustav Som om flyktingarna skulle ut på Eriksgata genom Frankrike! Vet de ej då att varje fransman är en fiende till dem, förtrollad och betalad av ren gudlöshet i akt och mening att förstöra Frankrike?

Horn Det franska kungaparet verkar ej att vara särskilt realistiskt.

Gustav Konung i all ära, men idiot får man ej vara ens om man är konung! Att ock Fersen kunde gå på sådan nit! Var han ej mot att flykten skulle ske med sådan majestätisk pompa, praktfullt överdåd och helt besinningslös bekvämlighet?

Horn En konungs värsta fel är, sägs det, att han in i sitt livs sista ögonblick ej annat kan än vara konung.

Gustav Du har rätt. Det felet kan betyda döden för en konung men bevarar åt historien hans ära.

Horn Men till Fersens fördel bör det sägas att han ej själv följde med vid flykten.

Gustav Följde ej organisatorn med?

Horn Han följde konungakarossen ut ur huvudstaden, ut ur kaosets Paris, men konung Ludvig ville ej att han därefter skulle kontrollera flykten längre.

Gustav Varför?

Horn Kungen menade att det i världens ögon kunde tydas som att kungen själv samtyckte till att spela rollen av en hanrej.

Gustav Är han då en hanrej? Har hans drottning verkligen bedragit honom med en Fersen?

Horn Hela världen påstår det, men ingen vet.
Så sade konungen till Fersen, när han bad sin räddare att lämna dem:
"Jag tackar er, men det ser illa ut om ni och icke jag för ut vår drottning från vårt land.
Om flykten lyckas och ni framstår som min hustrus räddare har ändå franska monarkin
förlorat ansiktet för hela världen, och det vore värre för vår del än döden."
Fersen böjde sig och lydde såsom alltid.

Gustav Konung Ludvig är då tydligen alltjämt en konung,
och det menar fransmännen att måste kosta honom livet.
De är lika galna som de massor var som blott med masspsykosens rätt
korsfäste Kristus. Konung Henrik av Navarra och kung Karl av England var ej nog.
Jämt måste nya enskilda personer offras för de mångas skull, och alltid blir
det enda acceptabla offret just den allra bästa, outhärligaste, ädlaste och mest oskyldige.
Och Europas alla monarkier – säg, vad säger de?

Horn De säger intet.

Gustav Ja, de tiger, ty de börjar tänka på sig själva. Instinktivt förstår de
att Marie Antoinette och hennes franske konung ej kan räddas
och att i och med att ett hov är i fara alla världens monarkier är i fara.
De begynner nu se om sitt hus, och det är ju det enda vettiga som de kan göra.
Drottningen ber oss ju själv att ej bekrija Frankrike för hennes och för hennes barns skull,
ty om vi det gör kan franska dårhushjonen slakta dem.
Och dårarna anklagar henne för att hetsa upp all världen emot Frankrike!
Vad det har blivit för ett dårhus, detta Frankrike, som alltid förr var bäst i världen!
Och vem har väl någonting att vinna på det franska sammanbrottet?
Tyskland kanske. Preussen bleve gärna nummer ett i stället för
det intill tjatighet storvulna odrägliga Frankrike.
Men Horn, det är vår plikt att hindra världen från att rasa.
Vi får ej bli skyldiga till det att passivt åse Frankrike bli noll.
Vi måste för vår världs gudomliga rättsordnings fortbestånds skull
ingripa mot Frankrike, ock om det skulle sätta Ludvig och hans fru i fara.
Det är världsordningen som är i fara, och det finns ej något mera heligt.
Ingen plikt är heligare än att kämpa för bevarandet av världens religiösa ordning,
för envar som har ett hum om det universella och om ansvar.
Frankrike skall räddas, om så jag blev ensam om försöket.
Låt oss nu bege oss till vår maskeradbal.

Scen 3.

Maskeradbalen.

Horn Konungen är skjuten!

Armfelt Världens ädlaste monark är träffad!

Gustav (läggs på en soffa) Ja, nu är min saga all. Jag blev det första offret
i förintandet av universalmonarkin. Fler offer skall det bli.
Det här är bara början. Dock, ha tålmod! Ingen är skyldig.
Jag benådar den som sköt mig, vem den skojaran än var.
Den kulan visste var den tog!

Fersen d.ä. En skådespelare in i det sista! Ingen var mer hans motståndare än jag,
och dock beklagar jag att pjäsen nu tycks nalkas slutet.

Gustav (ger tecken, stötts upp och lyckas hålla sig stående med någon smärta)

Härliga teater, ljuva scen, farväl!
Nu har vulgaritetens bomb förintat det unika glaspalatset.
Mörkt som i en bunker blir det nu på världens skådeplats,
ty nu är de vidöppna ljusmottagliga luftslottens tid förbi.
Här slutar leken och begynner allvaret med blod och sorg.
Revolutionen visar vägen. Teatern har nu bombats,
utsökta kulisserna har rivits ner, orkesterdiket ligger tyst och övergivet,
och teaterhuset är ej längre något rum för säkerhet och nöje.
Gå nu ut, publik, och se det helvete ni skaffat er i stället:
grymma krigets värld med revolutionärer i vart gathörn med gevär och sablar
och med sina offers huvuden uppsatta, spetsade på spjut.
Där har ni nu er frihet utan ädla monarkier, utan lek och frid
och utan annat löfte än en dyster framtid.
Skönheten är skändad.
Härpå följer konsekvenserna, den gråa ångern, bitterheten,
grämseln och mörkrets tomhet i gestalt av anarki.

Horn Men ni har dock en son.

Gustav Han ärver helvetet. Om blott jag sluppit avla honom,
så att han slapp sådant vedervärdigt arv!
Men plikten kallar honom till den dödsdans
som för kungar politiken blir med denna nya vilda röda hemska tid.
Jag önskar icke honom lycka till, ty intet vore mera malplacerat, taktlöst och oärligt.
Gör din plikt, min son, tills du blir offer för den såsom jag.
Men bättre är det att en dör för alla än att världens hänsynslöshets historias bödelskärria
slutar rulla fram i tiden emot ständigt nya djärva mål. (*hjälp ut*)

Scen 4.

Tuilerierna.

Drottningens privata kungligt och tungt möblerade sovrum med väldig himmelssäng.

Marie Antoinette ensam, tills det knackar försynt, och Fersen kommer in.

Marie Vem är det?

Fersen Det är bara jag.

Marie Är det du?

Fersen Jag liknar en annan men är ändå endast mig själv.

Marie Du har kommit förklädd!

Fersen För en människa som drivs av kärlek är ingenting omöjligt.

Marie Frankrike har satt ett pris på ditt huvud.

Fersen Jag vet.

Marie Du har tagit dig genom en trädgård av rytande lejon
för att i dess mitt söka upp deras offer, den skändade jungfrun.

Fersen Marie, dina hår är ju gråa!

Marie De blir stadigt vita.

Fersen Det klär icke världens högst uppsatta dam, som ej ännu är mogen i ålder ens!

Marie Sorger och omvärldens grymhet och påtryckningar har en sällsam effekt
på den enskildes mognad – och hårfärg. Det är åtta månader nu sedan sist.

Fersen Vilken mardröm har digert förvandlat en drottning
till en sorgtyngd härjad och gråhårig gumma på blott åtta månader?

Marie Revolutionen. Den rycker upp Frankrike utan att lämna en enda rot kvar
i den närande jordmån som är det förflutna.

Fersen Då är dessa människor som genomdriver den djur.
Jag har bara sett galningar i detta land under vägen till dig.

Marie Tala ej illa om den oskyldige enkle arbetaren som icke vet vad som händer.
De skyldiga är endast de som har ansvar för våldet och leder det.

Fersen Är icke den skyldig då som väl ser vad som händer men tiger och samtycker?
Har ej den mest skuld som genom att icke ta del i det skändliga just därmed låter det ske?
Endast den har ej skuld som står mot brottsligheten.

Marie Då är icke någon fransk man utan skuld. Alla har låtit det ske som skett utom jag.
Till och med min gemål har ej gjort något motstånd.

Fersen Då är han mest skyldig, och då är ni ensam i Frankrike oskyldig.

Marie Ensam i Frankrike är jag åtminstone, ty alla vänner har lämnat mig
utom en enda, en utlänning, vars huvud är det mest dyra i Frankrike
om det görs till en trofé.

Fersen För er skull lät jag gärna förvandla mig till en trofé i revolutionärernas slakthus.

Marie Nej, tyst! Icke så! Måla ej Monsieur Satan på dörren,
ty då kan han ta sådan invitation på fullt allvar och komma.
Ni har vågat livet för att komma hit. Det är nog. Låt det därvid förbli.

Fersen Må jag aldrig mer lämna er närhet i så fall.

Marie Ni kan icke stanna i mer än högst något par dagar.
Det här, som var Ludvig den fjortonde slott i Paris innan han byggde åt sig Versailles,
är ett fängelse numera och hela Frankrikes strängast bevakade fängelse,
ty här inhyser man Frankrikes detroniserade kungafamilj,
som ej får sätta fotspetsen utanför grinden. Så noggrant bevakas vi
att ni snart skulle bli upptäckt. Vi vågar ej hysa er mer än en natt,
ty en extra natt skulle med säkerhet kosta er livet.

Fersen En natt. Blott en natt har jag på mig hos dig.

Marie Det gäller att utnyttja den.

Fersen Jag är redo att göra den längre än hela mitt liv, ja, än all evigheten.

Marie Seså. Ingen vet att ni har kommit hit utom jag. Ni bör stanna i detta rum.

Fersen Ert eget sovrum.

Marie Vi måste så länge som möjligt bevara den hemlighet som ert besök är.

Fersen Åtminstone kanske det kan vara möjligt tills konungen kommer hit.

Marie Det gör han tidigast i morgon bitti, i dagsljus, när han sovit ut
och har ätit sin frukost. Jag ber er att stanna här i detta rum denna natt.

Fersen Här hos dig?

Marie Här hos mig.

Fersen Denna enda natt vi nu har på oss?

Marie Jag har ingenting att förlora. Min Fersen, mitt franska folk har prostituerat mig.
Allt har de gjort mig till: äktenskapsbryterska, kopplerska, lesbisk, pervers,
ingen smuts har de sparat i svärtingen av mig, berömd i all världen som en Messalina
i både kvadrat och kubik om ej bägge. Och allt detta är jag helt oskyldig till.
Icke ens har jag fallit för er. Men nu kan jag ej mera förlora mig själv:
de har tagit alltsammans. Och som drottning och Ludvigs maka har jag gjort min plikt:
fyra barn gav jag honom och utan att dela mig med någon annan än honom.
Det finns inget brott som de ej har beskyllt mig för
och inget brott som jag faktiskt är skyldig till.
Är jag så ruten i världsalltets ögon så tror jag ej att jag kan göra den ställningen värre
med att för en enda gångs skull av allt hjärta få känna på kärleken.
Fersen, vi vet att vi älskar varandra. Vi har alltid vetat det.
Efter i morgon får vi kanske aldrig mer vara tillsammans.

En enda natt har ödet givit oss genom er modiga påhälsning i mördarkulan, i fängelsets innersta dödshåla. Låt oss tillsammans välkomna vårt öde och räcka det handen. Jag är icke fallen som drottning och icke som kvinna för den delen heller, men revolutionen har kastat mig ner i ett dike mer djupt än en människa kan falla själv. Därför kan jag ej falla ens om jag nu giver mig åt er, bedrager min man och ger mig hän åt kärleken, ty jag står redan på botten av graven.

- En sista gång vill jag nu leva med er. Är ni redo?
Fersen Gud give att jag finge dela den graven med er! Det är min enda önskan.
Marie Ni är ännu fri, och jag ber er för vår sagas skull att bevara er frihet så länge som möjligt. Ty mänskan får aldrig ge upp. Individen får aldrig ge tappt i att framhärda i sin unika gudomliga enskilda rätt. Vi har rätt att få vara så länge vi lever, och ingenting är mer gudomligt i världsalltet än just den rätten.
(båda till sängen)
Fersen Vad är väl historiens gång emot kärleken? Låt hela världen gå under! Den råar ändå inte på kärleken. Kärleken är ju egentligen det enda som alltid går till historien.
Marie Låt nu historien tiga och kärleken tala i tystnad i stället så länge som möjligt.
Fersen För evigt.
Marie Och längre. *(det mörknar över scenen)*

Akt IV.

Scen 1. Rättegången mot Ludvig XVI.

Stor nationalförsamling full av livlig publik. Robespierre uppträder som ordförande.

- Robespierre* Kom ihåg, fransmän: detta är icke en rättegång. Mannen som här måste dömas av er, mina vänner, är icke en konung, ej Ludvig den sextonde. Kungen av Frankrike finns icke mer. Han är utrotad för alla tider. Men det finns en människa, en sniken borgare vid namn av Ludvig Capet, som en gång hade all makt i Frankrike och som skall dömas till döden för att han missbrukade den å det skändligaste. Som sagt: detta är icke en rättegång. Människan får endast anklagas, icke försvaras. Och domen är avkunnad innan processen har börjat. Låt föra in människan.
(Ludvig, enkelt klädd, föres in och verkar bortkommen.)
(avsidet) Se, vilken ömklig och snopen figur! Som en bagare åtalad för att ha glömt gräddat bröd kvar i ugnen och som icke vet vad en rättegång är, kommer han in förskrämt och skräckslagen, en ömkansvärd kort liten tjockis omringad av långa och ståtliga härdade magra atletmilitärer, som ej får besvara ett ord ifrån honom. Han ser rentav ut som om han inte visste vad han var anklagad för. Skenrättegången kan börja. Hans brott? Hans brott är hela Frankrikes, och han blir ensam dömd för alla Frankrikes brott. Det är icke den stackaren som här står åtalad. Nej, det är Frankrike, och den som åtalar Frankrike är ingen mindre än själva historien. Det är vår nation som står åtalad av hela världen och av vår historia, och domen är given på förhand: det blir giljotinen. Och lika exakt litet som denne man vet det minsta om vad han står åtalad för äger Frankrike kännedom därom. Men straffet och dödsdomen väntar ändå: den fulländade härligt offentliga och raffinerade effektivt snabba genialiska bilan, som uppfanns av herr Guillotin.

Ludvig Jag är oskyldig!

Åklagaren Tig! Ni har ej någon talan och har inte ens blivit tillfrågad hur ni egentligen känner er. Känslor är subjektivt nonsens som icke får tagas i akt av en objektiv domstol.

Ludvig Men är jag då icke den anklagade?

Åklagaren Jo, det är ni men har ändå ingen som helst talan eftersom ni ändå redan är dömd.

Ludvig Får jag icke försvara mig ens?

Åklagaren Nej, det tillåts er icke. Man får bara anklaga er, och ve över var fransman som icke är med om att anklaga, döma och mörda er. Ve även envar som vågar försvara er, ty han skall dödas som ni.

Ludvig Är jag icke ens då någon människa med mänsklig rättighet?

Åklagaren Nej, ni är inte ens det, ty ni är blott en anklagad och vad som värre är: anklagad av franska revolutionen.

Ludvig Man jag kan ej tiga om sanningen!

Åklagaren Det är ni tvungen att göra, ty sanningen är något individuellt, och allt individuellt är av den franska revolutionens kommun för all evighet avskaffat.

Ludvig Får människan ej vara mänsklig då längre?

Åklagaren Nej, människan får ej vara något. Hon tiger om hon vill bevara sitt liv, och hon giver i så fall sitt liv för kommunen. Kommunen är allt. Allt privat är ett förräderi mot nationen.

Ludvig Får jag då åtminstone veta vad jag blivit anklagad för?

Åklagaren Ni var Frankrikes konung och ägde en oinskränkt makt.

Ludvig Är det mitt enda brott?

Åklagaren Ja.

Ludvig Jag gjordes till konung av andra och skall ändå dömas där för. Jag var Frankrikes snällaste kung genom tiderna och skall just därför bli mördad av folket mer gudlöst och grymt än den grymmaste.

Åklagaren Tig! Ni har ej någon talan. Ni döms ändå skyldig vad ni än förfäktar. Subjektivitet från er sida tas ej någon hänsyn till.

Thomas Payne (stiger fram) Ett enda ord! Eftersom ingen fransman vill ta denne enskilde mänskars parti måste någon från utlandet göra det, som icke räds franska ledarnas terror. I egenskap av internationalist och som representant för all den värld som finns bortom Frankrike måste jag göra det klart för er, att världen aldrig skall svälja det och tolerera det om ni tar livet av denne oskyldige man, denne ensamme skyddslöse mobbade ärlige hedersman, vars enda brott är att han en gång var något. Mördar ni honom så mördar ni Frankrike och gör ni därmed er själva till fiender för hela världen. Jag ville blott varna er.

Åklagaren Tack för er varning. Vi skiter i den. Är ni redo, o jury, att rösta?

jurymedlem Vi har redan röstat.

Åklagaren Vad anser ni?

jurymedlem Tre hundra sextio är mot att den här individen skall halshuggas, men det är tre hundra sextioen som är för det.

Åklagaren Så är han då skyldig! Herr Ludvig Capet, hela Frankrike dömer er enhälligt till att förlora ert huvud offentligt i morgon på morgonen. Nu är ni skyldig, ty det har man enats om vid en votering. Så det så! Det var den processen. För in nästa anklagade! Franska republikanska och revolutionära domstolen har endast en dom att avkunna: skyldig och giljotinerad.

Det finns ej ett endaste alternativ till den domen.
Kommunen är regeln som är utan undantag.

Ludvig Ni är fanatiker! Alla ni republikaner, revolutionärer, rebeller och agitörer är ingenting annat än för hela världen livsfarliga galna fanatiker!

Åklagaren Täpp till den truten på gaphalsen och skyffla bort honom!
In sedan med nästa dödsfall! Den som vågar sticka upp näsan och inbilla sig vara någonting alls är en fara för vårt nya samhälles säkerhet och måste omedelbart ofördröjligen halshuggas! Sådan är den demokratiska lagen.

Robespierre Så virvlar den franska kommunen och revolutionen allt vildare, snabbare och mera effektivt vidare. Dödsoffren ökar i antal från dag till dag, och giljotinen får arbeta utan att vila. Den snällaste kungen i Frankrikes nu tusenåriga konungadömes historia är raskt likviderad, och ingen fransos ser att Frankrike har en ny strängare kung i hans ställe som icke är synlig men som med allt starkare hand härskar i hela landet. Och den herrens namn är skräckvälde och terror.

Scen 2.

Marie Antoinettes fängelse.

Marie Antoinette En enda gång i mitt liv fick jag älska, och minnet av den gången är vad som håller mig ännu vid liv. Se, jag är icke längre en skönhet: mitt hår är helt vitt som en gummas fastän jag ej ens ännu är fyrtio år. Aldrig ler jag mer, och mina ögon är nästan ihjälgråtna.
Jag har åtminstone gråtit bort färgen. En dag detta lands allra gladaste dam är jag nu dess mest ledsna, och ingenting har jag att vänta av livet mer annat än döden.
O död, kom snart hit och befria den olyckligaste av kvinnor från hennes grymt gäckande skugga av liv!

(Det rasslar i dörren.) Det är fångvaktaren Michonis. Endast honom får jag ännu tala med.
Hur står det till, Michonis?

Michonis (inträder med en tillbakadragen maskerad främling)
Bara bra, efter omständigheterna.

Marie Hurdant är vädret idag?

Michonis Det är icke för kallt men ej heller för varmt. Solen gassar ej men är ej heller helt bortskymd. I morse fick vi oss ett solregn, och luften är frisk sedan dess, men det har icke regnat se'n dess.

Marie Jag har tappat min räkning på dagarna sedan jag senast fick se sol och dagsljus, natur, liv och himmel. Tror ni att jag någonsin mer får se den fria himmelen? Ack, ni behöver ej svara. Och även om jag kanske åter får se något av världen utanför denna min cell, som den högst ärevördiga revolutionen har godheten att hålla denna barnrövade änka inspärrad i såsom ett djur för att hon snabbt skall dö – men jag glömmer mig. Jag ville blott säga det, att det spelar ej alls någon roll om jag åter får andas frisk luft eller ej, ty jag har mitt förflutna, mitt öde och döden framför mig ändå. Endast en glädje hade jag ute i livet som ännu består,
- men den får jag ej tala om här.
Men den blir mitt allt annat ursäktande trumfkort inför Sankte Per.
Säg, hur mår mina barn?

Michonis Endast väl, gudskelov. Lilla fröken brås mycket på fadern sin och glömmer aldrig sig själv, men er son är mest lik sin en gång så förtjusande livliga moder. Han gör inget annat än skuttar och lever från morgon till kväll.

Marie Och det konungaämnet tog de grymt ifrån mig med våld och har hjärntvättat honom nu till en revolutionär, en som aldrig får veta vad ädelmod, storsinnet, dygd och kultur är, en spoling som de kanske till och med uppfostrar till att anklaga sin moder för vetlösa ting. Men allt är gott och väl dock så länge han får vara frisk och alls leva åtminstone. Gud skall ej glömma bort Frankrikes konungahus, även om alla andra må göra det.

Men vem är denna främling som ni tagit med er?

Michonis Alls ingen som ni borde fästa er vid, en god vän till mig själv blott som ville få se hur ni har det.

Marie Vad heter ni, främling?

Michonis Han får icke tala med er. Det var villkoret för att han alls fick besöka er.

Marie Men jag får dock tala öppet till honom? Får jag icke det?

Michonis Ni får göra det på egen risk, men jag vet hur oskyldig ni är och att ingenting som ni själv säger kan skada er.

Marie Tack. Vem är ni, mörka främling? Har ni kommit hit för att skåda en sevärdhet medan den än är i livet för att sedan få skryta för hela världen att ni såg Marie Antoinette, Capets änka, i det sista fängelse som hon i livet hölls inspärrad i? Ja, se på då och njut! Här ser ni hela Frankrikes yppersta sköka, den dam som det republikanska Frankrike behagade ta hennes man ifrån för att offentligen avhåna och hugga av honom huvudet, Frankrikes enda oskyldiga borgare och landets snällaste man! Här ser ni den beskedliges vilddjur till änka, som samma heroiska republikaner behagade röva på hennes två barn, så att hon aldrig mera fick se dem, och så att hon ej fick ge dem någon ädel och farlig och skadlig och samhällsfientlig personlig och moderlig uppfostran! Skåda reptilen och skryt sedan över att ni fick se käringen rasa! Men jag är ej mer presentabel. Jag ber er att gå bägge två. Jag är alltför förtvivlad och upprörd för att mera ha någon uppbygglig verkan. Var snälla och lämna mig. Jag måste gråta, och det vill jag göra i fred.

Michonis Madame, vi skall ej tveka att lyda er. Hoppas ni mår bättre nästa gång.

Marie Kommer ni båda tillbaka och främlingen också?

Michonis Kan hända. Farväl. (*de gå*)

Marie Vad är det för ett bedrägeri jag är utsatt för? Hur kan den fångvaktaren föra hit en livslevande adelsman som jag har känt sedan gammalt och därmed försöka att inbilla mig att det ännu finns hopp? Jag vet alltför väl vem denna främlingen var.

Så väl känner jag honom, att jag mycket väl vet att han skulle offra sitt liv för att rädda mig. Rädda mig! Nu! När min make har halshuggits och mina barn blivit tagna ifrån mig och hjärntvättade! Vilket hån! Hur kan den mannen, som ändå är född till ädling, så grymt leka med mina känslor och locka mig till slika tankar, när jag nu har äntligen börjat förlika mig med att få dö? När jag mest längtar hett efter döden, så kommer den dåren hit och öppnar flyktmöjligheter! En flykt! Och till vad? Till det helvete som dagens värld är, till världen som mördade Ludvig Capet, till den värld som ej tillåter enskilda blå individer att leva i fred, utan som tolererar blott allmänna kollektiv utan finess, och arbetarkommuner bankrutta på skönhet och religion, fantasi, smak och snille och allt sådant som är helt ensamt om att göra livet värt erfarenheten därav! Men ute i den världen finns ännu Fersen. Är allt hopp då ute? Nej, inte så länge den man lever som jag fick älska en gång,

och som den enda gången var som jag fick älska och uppleva den lycka som är av evighet. Ja, för hans skull kan jag än tro på livet och hoppas på flyktmöjligheter, ty kärleken är det gudomliga vanvett som alltid besestrar allt dödstråkigt vett.

Scen 3.

Rättegången mot Marie Antoinette. (Som scen 1.)

- Robespierre* Mina herrar, ni skall nu få döma vår tids allra lömskaste monster, den största blodsugerska som världen och dess historia känner, den ökända änkan Capet, en gång Frankrikes yppersta utsugerska och den enda som skyldig är till alla deras liv som blivit offrade för den heroiska revolutionen. Hon dras inför rätta nu för att bli dödsdömd och avrättad som den reptil utan motstycke karingen är. Hon skall komma hit ensam. Ej någon får yttra ett ord till den lastbaras fördel, och döden är hon redan dömd till. Det ska bara ske reglementsenligt, så att en framtida värld skall få se att hon dömdes helt lagenligt. Hys ingen ömkan med henne vad hon än må säga; hon kommer att vädja till era mer svaga och mänskliga känslor, och det måste ni stenhårt stålsätta er mot: ni får icke ha några känslor! Ve er om ni skonar den skändliga lesbiska skökan, som har drivit otukt med sin egen son! Endast hat och likgiltighet får ni bemöta den blodiga med. Låt den maran få känna hur gränslöst ni och hela Frankrike hatar den enda fortfarande farliga digra symbolen för Frankrikes mörka förflutna! För fram henne!
- (avsides)* Se, vilken gumma! Se, vilken ful gammal satkärning! Man kunde tro hon var sextio, och ändå är hon bara några och trettio, jämnårig med Mozart, som hon nu får följa i graven med all ytlig lätt rokokoelegans och så kallad kultur. Hon står ensam inför dessa utvalda flockade vargar, men någonting får mig att bäva ändå inför hennes behärskade självkontroll.
- Åklagaren* Är ni Marie Antoinette, änka efter den skändlige brottslingen Ludvig Capet?
- Marie* Ja, det är jag.
- Åklagaren* Madame, ni är ett vidrigt avskum, en skam för vårt samhälle, den sista skräcködlan och den infamaste.
- Marie* Spar på ert vänliga smicker och kom snart till saken.
- Åklagaren* Ni har å det skändligaste och det gemenaste avsiktligt sålt och förrått detta land, som gav er all sin tilltro och tillgivenhet.
- Marie* Vad är ni för en misslyckad anklagare? Ni vet ej vad ni säger och har ingen aning om hur rättegångar går till; men jag känner er, liksom jag känner er jury och dessa opartiska domare, som har fått order om hur de skall döma. Jag känner er alla. Vad är ni för ena? Kan ni kallas människor? Vad för en tilltro och tillgivenhet har jag någonsin fått av en fransman? Min man, som ändå var en kung, kunde inte ens älska mig. Han kunde efter att ha låtit sig opereras befrukta mig utan att dock därvid ge mig det ringaste tecken på kärlek. Vad är det för tillgivenhet för mitt väsen från fransmännens sida ni talar om? Aldrig har jag annat mött här i landet än elakhet, snorkighet, illvilja, hat och destruktivitet.
- Åklagaren (ironiskt)* Vi vet väl att ni aldrig har älskat er make, men andra låg ni dock och vältrade er med i smuts desto mera, exempelvis Fersen.
- Marie* Ni tycks veta allt. Tala om för mig vem denne Fersen var.
- Åklagaren* Han var av ert eget släkte, en aristokrat, en reptil, en tyrann, rutton utan och innan, en professionell parasit, en av vår tids mest degenererade utsugare. Och det svinet bedrog ni er man och ert Frankrike med öppet inför all världen!

Marie Så kan endast en säga som aldrig har kunnat älska. Jag älskade honom. Det medger jag. Men det är mitt enda brott, och om jag döms till döden för det medan ni själva fortsätter leva all världen till varnagel, som skickar tusentals till giljotinen, så vet jag samtidigt att det är min enda entrébiljett till paradiset och Gud; ty så helig var för mig och honom den kärleken. Han var den enda i världen jag någonsin känt som var vänlig mot mig och som umgicks med mig som med en vanlig medmänniska. Han var mannen och skönheten, dygden och renheten, fromheten och idealet och allt livets vackra och goda, som ni ser som er universella uppgift att utrota i hela världen för gott.

Åklagaren Hör! Hon erkänner! Skökan bekänner sig skyldig till äktenskapsbrott och till sina perversa och gräsliga laster!

Marie Till äktenskapsbrott är jag skyldig. Jag vigdes vid kungen av Frankrike och därmed för hela livet vid er, ty en konung är gift med sitt folk, och hans fru måste vara det samma. Men det ljuva Frankrike som jag var gift med tog från mig min ställning, min glädje, min lycka, min säkerhet, min egen man, min familj och besvarade min kärlek, trohet och välvilja med endast skrän, hat och vrål, öppen blodlystnad och djuriskt vainsinne. Skulle ej jag dra mig från sådant äktenskap och gripa kärleken var denna bjöds mig mer vänligt i stället?

Åklagaren Och hur har, Madame, ni väl någonsin älskat ert folk och ert Frankrike?

Marie Slösade jag icke allt vad jag ägde på era hantverkare och industrier, och byggde jag ej Trianon, detta skönhetens smyckeskrin, som ännu kommer att stå när er revolution är åt fanders, och Frankrike med för den delen, och det endast genom ert eget förvållande? Men vi spiller blott tid med att prata om nonsens. Vart vill ni egentligen komma? Låt oss få det raskt undanstökat!

notarie (avsides) För icke in i protokollet vad hon här har sagt.

Åklagaren Madame, vi vill blott överbevisa er om er omätliga skuld.

Marie Ni vill med andra ord endast skjuta den från er. Det är ju vad riktiga människor i denna brottslingavärld blott är till för: de pådyvlas ansvaret för allt vad de ansvarslösa i vanvett begår.

Åklagaren Är ni då, Madame, en riktig människa?

Marie Ja, ty jag har idag ej längre någon makt kvar. Därför är jag en människa. En gång var jag icke sådan. Jag ägde då makt, och det fläckade mig, och för det skall jag dömas till döden, och det sker när jag icke längre har kvar någon makt som befläcker mig. Makten är er nu som dömer mig, och den befläcker nu er. Riktig oskyldig pålitlig godtrogen människa är endast den som är helt utan makt. Jag är helt utan makt, och jag döms därför skyldig till döden av makten, som i verkligheten besitter all skuld. Men den makten är genom sin makt just totalt oantastlig. Så länge jag själv hade makt var jag ock oantastlig, hur skyldig jag än då var till slöseri och lättsinne och ytlighet. Det är så makten fungerar. Den är oantastlig och skyldig men kan endast dömas när den har förlorat sin makt och därmed ock sin skuld. Jag är oskyldig nu, men den makt som har lämnat mig och gått till er dömer mig därför skyldig. Blott makten är skyldig men döms aldrig skyldig så länge den håller sin makt.

notarie För ej in vad hon säger i ert protokoll.

Åklagaren Ni är vanvettig och oberäknelig.

Marie Ni skall en dag själv få se hur er makt som ni äger idag dömer er digert skyldig den dag då ni ej längre äger den.

Frankrike, du har i självsvåld beslagtagit makten,
och det skall bli ditt olycksdiga fördärv!
Innan ni tänkte på er förbannade revolution
var ej mänskorna medvetna om någon makt.
Monarkierna ägde den men kunde handskas med den på rätt sätt
genom att de ej brukade den. Men ni brukar den, och det är höjden av hybris.
Jag svär att ni aldrig skall lämnas i fred av den övriga världen
förrän all er makt är förintad och vårt gamla harmlösa konungadöme har återupprättats.
Det kunde bestå i en tid som ej visste vad makt var,
och den tiden var en idyllisk och lycklig och ljus tid för mänskorna.
Makten allenast har makt att fördystra den mänskliga tillvaron.

Åklagaren Hör! Hon uppväcker all världen och Frankrikes fiender mot oss!
Är hon icke skyldig till den värsta sortens landsförräderi nu så säg!
Jury, vad är ert utslag?

alla Så skyldig som någon kan vara!

Åklagaren För bort henne! Nu får hon fortsätta med sin predikan för skarprättaren!

Marie Fransmän! Jag ville blott säga....

Åklagaren (avbryter) Håll käften, förbannade käring!

notarie För ej in i ert protokoll vad hon säger.

Åklagaren För ut den förryckta ragatan! In med nästa i förväg dödsdömda syndabock!
Litet effektivitet, om jag så får be!

Robespierre Där förs den dödsdömda ut.
Hon går rak, majestätisk och okuvad ut med sig själv i behåll.
Däri skiljer hon sig från vårt Frankrike, som sannerligen förlorat sig själv.
Vi har mördat den enskilde initiativtagande individen
och finner oss alltmera hastigt på väg mot ett fullständigt kaos
i vilket vi alla förmodligen kommer att drunkna.
Jag tror att Marie Antoinette ändå trots alla sina omåttliga olyckor
är mera lycklig än någon av oss, ty hon har en gång fått del av den sanna kärleken;
och det är just vad allt Frankrike och dess revolutionärer
är hopplöst bankrutta för evigt på.

Akt V. Scen 1.

*(Gustav Mauritz Armfelt utslagen på en soffa i ganska sjaskiga kvarter.
Han är dock alltjämt välklädd. På bordet vid soffan en sherrykaraff med glas.)*

Page Ers nåde, ni har fått besök.

Armfelt Vem är det?

Page En svensk man.

Armfelt Vad är det?

Page En person ifrån Sverige.

Armfelt Är Sverige ej dött och begravet? Har det icke upphört med att existera?
Blev det icke skjutet ihjäl med den ädlaste av alla konungar?
Riv inte upp mina sår! Det finns ej längre riktiga svenskar.

(in Fersen)

Fersen Jo, det finns faktiskt en.

Armfelt (reser sig ur soffan) Ädle Fersen!

Fersen Och den ädle svensken är du, käre Armfelt.

Armfelt Att du ännu lever! Jag hade glömt bort dig! Att du icke har sopats bort
från vår värld med de onda revolutionära olyckliga stormarna!

Fersen Hellre var jag död än levde.

Armfelt Och varför?
Fersen Min konung är död, och min drottning är död.
Och med dem har jag liksom förlorat all världen.

Armfelt Men än lever konungens son.
Fersen Den olycklige tyranniserade stackaren!
Reuterholm skrämmer den pilten till vanvett.
Ej för en minut tillåts den stackars ynglingen glömma sin faders död
och fruktansvärda exempel. Han tvingas till obotlig skräck för förfärliga skuggor
som bara är sjuklighet, frambragt av Sveriges vanstyres dårskap.
Vet du vad den stackaren gjort?

Armfelt Nej?
Fersen Han har givit order om att Sveriges främsta teater skall jämnas med marken
blott för att hans fader blev skjuten däri!

Armfelt Som om det var teaterns fel. Den pojken är illa ute.
Han måste minsann vara olycklig.

Fersen Som hela världen och särskilt vi två, som var med om en bättre värld.
Armfelt Hur kunde någon få för sig att skjuta en så ädel konung?
Hur kunde man angripa det enda goda i världen som fanns?
Aldrig har det väl funnits en så lycklig tid som den konungens,
och aldrig har det väl funnits en värre tid än den som nu lägger världen i ruiner,
förföljer den enskilde, utrotar allt som är ädelt och vackert
och bannlyser kärlek och välvilja, glädje och fromhet?
Skall tiderna ständigt blott bara bli värre och värre så länge historien pågår?
Vad är det för vits med att leva och leva för framtiden då?
Intet hade vi utom det flyktiga nuet, och det har vi hopplöst förlorat.
Och vad har vi kvar?

Fersen Det förflutna.
Armfelt Är det värt att leva för? Blir man då ej därigenom en skugga som gårdagen,
en enbart avskyvärd inåtvänd impopulär maktlös nolla,
som alla blir avundsjuk på för att han tror sig ha något bättre än samtiden?
Är det ej risk för, om man lever enbart för gårdagen och för dess minnen,
att man då blir sedd som en främling för tillvaron?

Fersen Hellre en främling för tillvaron om man där genom bevarar sin integritet
och sig själv och sitt livs ideal. Jag ser mitt ideal endast i det förflutna.
Jag skulle ej kunna bli delaktig i denna nya tid utan att fläcka min själ
och min oskuld och mitt ideal. Genom revolutionen har världen med ens
blivit skändad politiskt. Jag vägrar att finna mig i sådan skändning
och dör hellre oskuld än deltar i nutidens skändlighet.
Konungen dog i den skändningen, Frankrikes konungahus blev dess offer,
och min enda kärlek blev halshuggen därvid offentligt.
Vi två blott består än som icke befläckade av denna världsordningsskändning.
Och jag ämnar dö obefläckad och intakt och helig som gårdagen,
vår konungs tid och min kärlek var, som icke kunde förändras
och låta sig fläckas av världen och som därför dog.

Armfelt Hur står det till i Sverige numera? Finns det något hopp för dess konungatrogna
och för deras konung, kung Gustavs son?

Fersen Om blott den fåfänge Reuterholm lämnade Sverige i fred,
och vår konungagosse fick sköta om landet i stället,
så skulle det bli bättre tider. Men Reuterholm missköter landet
och ger det ett dåligt namn inför den övriga världen. Han för det tillbaka

till tiderna före vår konung, till ömkligt beroende av ryska, tyska och engelska pengar, som snart korrumperat ihjäl det på nytt, så att vårt öde snart blir likt Polens.

Men konungen växer och skall gripa styret på allvar en dag.

Han är dock sista slutligen sin faders son, och han kommer att liksom sin fader bekämpa världsskändningen och franska hydran, den så allmänt kallade revolutionen, till sitt allra yttersta.

Armfelt Då finns det hopp.

Fersen Endast oss och vårt stora förflutna, vår kärlek och vårt ideal finns det ej längre hopp för. Ty vår tid, som var det förflutna, skall aldrig mer komma tillbaka.

Armfelt Så länge vi lever skall vi dock inför världen vittna om den.

Vi skall med våra liv själva utgöra levande ljusa exempel på den.

Fersen Ja, så länge vi lever.

Armfelt Och längre. Skål, broder!

Fersen Ja, det må vi skåla för. *(De dricker varandra till.)*

Scen 2.

Gustav IV Adolf Fersen, jag vet att ni inte är villig, men jag kan ej klara mig utan min fars bästa vänner. Jag ber er för den skull att åta er riksmarskalkämbetet. Ni har ej något att frukta, ty Reuterholm har icke mer något att säga till om, och ni har ej någonsin kränkt någon människa.

Fersen Låt mig dock ändå få slippa. Jag räds allt politiskt.

Gustav Ni har aldrig misskött er. Endast revolutionära studenter har någonsin haft något mot er och er traditionsfromhet och ädelt konservativa kultur- och statsordningsbevarande linje, och den är vad konungen mest av allt uppskattar hos er. Så åtag er ämbetet. Denna nu rasande värld behöver var pelare som ännu kan stötta sprickande taket.

Fersen För ers majestäts skull och för min beständiga lojalitets skull mot konungahuset och ordningen får jag väl anta det då.

Gustav Det var bättre. Just så skall det låta. Ni är alltså riksmarskalk härefter. Nu kan jag ta emot Armfelt. Adjö, Fersen. Armfelt, min fars bäste vän, måste jag träffa på tu man hand. *(Fersen ut, Armfelt in.)*

Armfelt Herre konung! *(böjer knä, förkrossad, på avstånd från konungen.)*

Gustav Res er, jag ber er, min farbror! Och välkommen åter till ert enda hemland! Jag hoppas ni fullkomligt känner er hemma igen.

Armfelt Ack, jag har blivit äldre, och tiderna är icke längre de samma.

Gustav Jag ber er, res upp er från golvet, och kom här och sätt er, så att vi får prata som vänner. Om er gode vän min herr fader ej mer finns i livet så finns dock jag själv i hans ställe. Och det är min avsikt att gottgöra er för allt ont som ni lidit.

Armfelt Min herre, ni kan icke stryka ett streck över allt vad som varit.

Ni kan icke göra min nu tioåriga landsflykt till intet. Ni kan icke laga min nu brutna hälsa och göra de år som jag frös i det kallaste Ryssland en enda grad varmare. I åtta år har jag kämpat för att få se åter mitt hemland, och nu, när jag äntligen får det, så fruktar jag det är för sent.

Jag är gammal och bruten nu, och aldrig mer är jag glad.

Detta lands hela glädje ihjälsköts på operan med eder fader, och inte ens ni, har jag hört, har förmått giva Sverige glädjen tillbaka.

Gustav Det är icke Sverige blott som aldrig ler mer fast mer hela världen. Allt ont kommer av denna revolution i det förr ljuva Frankrike. Så länge denna revolt än är onäpst skall världen ej få något lugn. Och det hemskaste är, att den revolutionen blott växer och griper omkring sig mer för varje dag. Nu har en korsikansk huligan Bonaparte själv ställt sig i spetsen för gudlösa vansinnet och är i färd med att utmana och kriga mot hela världen. Så länge en enda person i all världen än vågar att tvivla på världsmonarkin som idé och i stället förfäktar att blodig och gudlös totalanarki är att föredra skall aldrig världen få frid. Det är allas vår plikt att bekämpa slikt vanvett och oro och masshysteri intill vår sista blodsdroppe! Denne Napoleon är ju ej mänsklig! När han och all revolutionen är lyckligt besegrad skall vi åter le och få leva i fred och få tjäna kulturen och vår egen andliga odling. Men så länge denna världsomstörtande anarki är i farten får vi icke vila på värjfastena. Därför bär jag beständigt min värja.

Armfelt Så länge Napoleon och revolutionen än lever skall jag aldrig skiljas från den. Ädle konung, jag ser alltför väl att ni verkligen är eder fars egen son. Jag beklagar å det allra djupaste att jag tyvärr är för gammal och svag för att mer kunna tjäna er så som jag tjänte er far. Men så olycklig, utlevad och melankolisk och tung som er Armfelt nu är skulle jag i er tjänst endast stå er i vägen. Det enda jag därför kan göra är att med beklagande dra mig tillbaka. Jag tillhörde er faders värld, och med den och med er faders hjärta blev mitt även krossat. Och ingenting kan bota den digra skadan hos mig utom döden. Jag lämnar ert Stockholm, ty jag hör ej hemma i dess nya skugghöljda värld. Endast vålnader ser jag och tror jag mig känna igen på dess gator. Ej ens våld och Frankrikes näpst skulle kunna få mig åter levande. Men om ni skulle behöva mig i fredens tjänst skall jag stå till förfogande med all min erfarenhet och min världskänedom.

Gustav (gripen, griper honom i armen och i handen)
Ni får gärna bli ambassadör, varför icke hos kejsaren i själva Wien?
(går ut med honom utan att släppa greppet.)

Scen 3.

Tsar Alexanders och Napoleons möte i Tilsit.

De överlägger i ett tält över ett bord överbelamrat med kartor, som Napoleon demonstrerar.

Alexander Jag är slagen! Du har mig i ditt våld!

Napoleon Seså, Alexander! Låt oss slå oss ned och prata en smula!
Så länge det finns liv finns det hopp, och än så länge lever du.
Visst har jag överhanden, och du är i mitt våld, men, Alexander, jag är en mild herre. Jag vill bara mina undersåtars bästa.
Jag vill också bara ditt bästa, om du blir min undersåte!

Alexander (förtvivlad och bönfällande) Napoleon!

Napoleon Seså! Jag skall vara ändå generösare. Jag vill inte kuva dig, ha dig som undersåte och vara din herre. Nej, helst ville jag ha dig till min broder.

Alexander (bönfällande) Napoleon!

Napoleon Seså, tig nu litet och lyssna på vad jag har att säga!

Tänk hur bra du skulle få det om du inte längre var min fiende utan min broder!
Aldrig mer skulle då någon fransman ofreda dig!
Och tänk på vad vi kunde göra tillsammans: vi kunde erövra Turkiet,
så att du äntligen fick ditt älskade Konstantinopel!

Alexander (förtvivlad och bönfällande) Napoleon!

Napoleon Nej, vänta litet! Sådant skulle bara kunna genomföras på lång sikt.
Men om du blir min kumpan skulle det inte alls vara omöjligt.
Vilket perspektiv! Vilken framtid för Ryssland!
Och vilken prestige det skulle ge dig! Tänk! Konstantinopel ryskt!

Alexander (bönfällande) Napoleon!

Napoleon Nej, vänta litet! För att nå ett sådant mål måste vi först ta i tu med vissa problem.

Vi har ju alltså vissa motståndare som inte vill hjälpa oss utan som bara vill sticka käppar i hjulen på oss. Och dessa glädjedödare är egentligen bara en: England.

Innan vi kan ta i tu med Turkiet och skaffa dig Konstantinopel
och mig Grekland och Asien måste vi ha England oskadliggjort.
Och vet du att England har en medbrottsling i komplotten mot oss?

Alexander Vem då?

Napoleon Sverige. Det lilla Sverige, som ditt Ryssland redan så många gånger
har trampat under hälen och givit otaliga läxor, har aldrig lärt sig någonting
och envisas med att ensamt i hela världen och fullkomligt utsiktslöst ställa upp
på det uppkäftiga Englands sida. Kan du tänka dig någon mera narraktig fjant?
Endast Sverige vågar hjälpa England mot oss, och det skall Sverige få fan för!
Och det är nu du kommer in i bilden.

Alexander Vad vill du jag ska göra?

Napoleon Det är uppror i Spanien just nu, och det upproret stöds av England.
Det upproret måste jag slå ned innan jag kan hjälpa dig erövra Konstantinopel.
Och medan jag tar i tu med Spanien ville jag be dig att sysselsätta England
uppe i Norden med att bekriega Sverige.

Alexander Skulle jag bekriega Sverige? Varför?

Napoleon Vill du inte ha resten av Finland, till exempel? Tänk om du behärskade Åland!
Hur bekvämt vore det inte då för dig att för all framtid hålla Sverige i schack!

Alexander Men hur skall jag engagera svensken? Tänk om han försvarar sig?

Napoleon Det är enkelt. Jag bussar Danmark på honom,
och då försäkrar du honom om all fred från din sida i världen.
Och så, när han minst anar det och är som mest ansatt av Danmark,
går du utan ett ord över gränsen och stjälar Finland ifrån honom.

Alexander Men Finland har ju varit svenskt i sju hundra år!

Där bor inte en ryss utan bara finnar och svenskar!

Napoleon Så lär dem ryska då! Tänk på Konstantinopel!

Jag kan ingenting göra så länge engelsmännen motstår mig.

Jag måste slå ned dem i Spanien, och om du anfäller Sverige
måste de hjälpa Sverige. Tänk på Konstantinopel! Är du med?

Alexander Ja, jag är med, så länge du håller dina löften.

Napoleon (kärvtänligt) Du känner väl mig, käre bror? Du vet väl att du kan lita på mig?
(hotfullt) Men bryter du dina är du färdig! Begrips?

Alexander (med en suck) Operation Finlands likvidering och förryskning, alltså.

Napoleon (sträcker fram handen) Överenskommet?

Alexander (suckar, trött på hela historien) Nu förstår jag hur Faust kände sig,
när han skrev på kontraktet med djävulen. *(vill gå)*

Napoleon (illmarigt) Tsaren behagar skämta. Men Napoleon skämtar aldrig.
(rullar nöjd ihop kartorna, medan tsaren skyndar sig ut ur tältet.)

Scen 4.

Den Svenska Revolutionen.

(Denna rubricering kan bäras textad på ett plakat över scenen före dess begynnande.)
(Adlersparre, Skjöldebrand, Hans Järta, Anckarsvärd, Cederström, Adlercreutz, Klingspor.
Cederström med kryckor, Adlersparre liggande på en soffa ett stycke från sällskapet,
som sitter samlade kring ett bord med punschflaskor.)

Adlercreutz Vi måste ta makten från konungen! Han är icke kompetent!

Järta Är ni själv det då? Har ni kanske lyckats försvara Finland mot ryssen?

Adlercreutz Skyll inte på mig! Skyll på den slashasen Klingspor, som sitter där!
Han har inte lagt två strån i kors för att försvara Sverige och Finland!

Klingspor Jag visste att vi skulle förlora Finland, och det har vi gjort också.
Ni kan inte säga att jag inte fick rätt.

Adlercreutz Ni fuskade bort Finland, ni och Cronstedt, som gjorde Sveaborg till Svea Skam,
och som sålde Finland till Ryssland för trettio silverpenningar!

Skjöldebrand Håll käften! Till saken!

Cederström Vad är det vi har kommit hit för egentligen?

Anckarsvärd Någon dillade något om att avsätta kungen, vad fan nu det skulle vara bra för.

Järta Det skulle vara bra, för det skulle vara revolution!

Klingspor Alla människor har revolution på hjärnan nu för tiden. Vad är väl revolution bra för?

Vad har fransmännen vunnit på att halshugga Ludvig den sextonde och hon den där Marie
Antoinette? Bara krig med hela världen och en korsikan som kejsare!

Skjöldebrand Håll käften! Till saken!

Cederström Till saken själv! Vad är det saken är?

Anckarsvärd Tillåt mig att säga, att engelsmännen aldrig skulle förlåta oss,
om vi gjorde revolution. Vi är i alla fall Englands enda allierade mot Napoleon.

Och om England bröt med oss skulle allt hopp vara ute om att någonsin
kunna behålla Finland och göra någonting för dess svenska och finska folk.

Klingspor Finland är redan hopplöst förlorat. Det var det redan för ett år sedan.

Den som inte ser det blundar och vet inte om det.

Cederström Ha-ha! Han sover, som Adlersparre där! (pekar på den sovande Adlersparre)

Anckarsvärd Ha-ha! Den valfisken! Den drönaren! Han borde banta
och springa bort litet fläsk på sig, så blev inte livet så tungt för honom!

Adlercreutz (fingret på munnen) Hysch! Väck honom inte!

Skjöldebrand Till saken!

Adlercreutz Mina herrar, något borde göras!

Klingspor Det enda man kan göra är att låta allting gå åt helvete.

Det är det enda man har gjort här i landet åtminstone på de senaste tjugo åren.

Cederström Sedan Gustav den tredje sköts.

Klingspor Ja.

Skjöldebrand Till saken!

Cederström Vad du tjarar!

Anckarsvärd Vad är det saken egentligen gäller?

(Adlersparre vänder på sig och blinkar slött.)

Adlercreutz Se upp! Han rör på sig!

Anckarsvärd Är du då rädd för honom?

Skjöldebrand Till saken!

Cederström Ja, säg oss då vad det är för en sak vi bör komma till!

Anckarsvärd Ja, tala till oss, Skjöldebrand.

Skjöldebrand (reser sig högtidligt) Nåväl, mina herrar, eftersom jag nu har utsetts till mötets ordförande...

Järta Det har vi inte sagt.

Cederström Håll käften! Fortsätt, Skjöldebrand.

Skjöldebrand Jo, mina herrar, vi måste verkligen rycka upp oss nu och fatta oss i kragen och se till så att vi verkligen någon gång kommer till saken!

Järta Det har han sagt förut. Kom med något nytt någon gång.

Anckarsvärd Finns det ingen här som har något vettigt att säga?

Cederström Jag har ett förslag.

Alla (om varandra) Nå? Vad då?

Cederström Att vi väcker Adlersparre.

Alla (om varandra) Nej! Nej! Förkastas! Uteslutet!

Adlercreutz Vad som helst men inte det!

Adlersparre (vaknar, reser sig sömndrucket) Vad är det ni bråkar om?
Får man inte sova i fred?

Adlercreutz Fortsätt sova! Ingen har väckt dig!

Adlersparre En gång vaken får jag ingen ro mer. Det vet ni väl, Adlercreutz?
Nå, vad är det nu ni bråkade om?

Järta Vi bråkade inte.

Adlersparre Försök inte! Ni stojade som ett urspårat barnkalas!

Cederström De bara tjafsade som vanligt.

Adlersparre Ja, vad fan tjafsade ni om?

Anckarsvärd (försagt) Dom vill avsätta kungen.

Adlersparre Ha! Nå, så avsätt honom då! Vad väntar ni på, era dönickar?
Tror ni han avsätter sig själv utan vidare? Vad väntar ni på?
Att Döbeln skall göra det åt er, den enda svensk utom jag som kan ta initiativ?

Järta Det är ju inte så lätt.

Adlersparre Vad tusan menar ni, era slöfockar?

Anckarsvärd Det är ju allt det här med alliansen med England och kriget i Finland och kriget med Danmark och Napoleon och Ryssland...

Adlersparre Ha! Sverige har aldrig inlåtit sig i krig utan att störta sig själv i olycka!
Sverige borde ha förblivit neutralt och varken tagit parti för Napoleon eller för England i detta krig. Kungen var galen som tog någon politisk ställning i dessa oformliga världskrig! Varför avsätter ni honom inte genast? Seså! Upp och hoppa!
Res er, herr Adlercreutz, och gå genast till Stockholm och avsätt kungen!
Och ni, herr Järta, skriver genast en ny regeringsform och konstitution för landet!
Sätt fart på er! Måste man sparka er i röven allihop? Är jag den ende här i landet som inte sover? Sätt fart på karusellen! Skjöldebrand, din pratmakare, gå hem och lägg dig!
Seså! Laga att vi får litet ordning här i landet! Annars bussar jag Döbeln på er!
Synd att han inte var här. Han hade piskat trögheten ur er alla, era förlegade backstugusittare!
Upp nu! Marsch pannkaka! *(kör ut hela sällskapet och följer själv med.)*

Scen 5.

(Ett statskabinett med ljusa fönster ut mot Stockholms skönaste centrala delar. Närvarande alla de högsta ansvariga inom staten samt Fersens närmaste.)

Armfelt Jag ber er, Fersen, deltag inte i begravningsprocessionen!

Fersen Jag måste.

Sofie Fersen Folk kommer att angripa dig för att de tror att du ville kronprinsens död.

Fersen Just för att bevisa min oskuld måste jag ställa upp och följa hans bår till kyrkan. Inser ni inte att ingenting mera skulle tyda på min skuld inför folket än om jag fegt flydde min kos?

Döbeln Far inte, *Fersen*. Folket är oroligt och vill ha ditt blod.

Fersen Ingenting skulle glädja mig mera än om de utkrävde det. Folket är vilt. Folket vill ha revolution. Folket vill ha blod och ädelt blod: ju ädlare blod, desto bättre. De ha mördat min konung Gustav, de ha halshuggit Frankrikes konung Ludvig, de ha halshuggit min älskade drottning Marie Antoinette, som var mitt livs enda härskarinna. Vill ni ha mera blod, gott folk, så ta mitt, på det att de må skona alla de andra! Det är bättre att jag dör för folket än att någon dör för mig. - Sofie, ödet kallar mig. Det kallade mig till Versailles när franska kungafamiljen vigdes åt döden, det kallade mig hit när Gustav den tredje dog och när hans son skändligen avsattes; och nu kallar det mig för sista gången för att även jag skall vandra alla de älskades väg. Må jag vandra den och bli älskad så som de. Och må jag straffas för det enda brott som jag vet mig ha begått: det att jag en gång i mitt liv älskade så starkt, att den kärlekens ögonblick blev till en evighet. - Min tjänare Johan!

Johan Till er tjänst, herre!

Fersen Du får icke följa med mig nu. Endast du vet hur högt jag har älskat. Om något skulle hända mig nu, så bevara den hemligheten.

Johan Ja, herre.

Fersen Låt ingen få veta hur högt jag älskade en person som icke fick älskas av världen. Hon fick endast hatas av världen, och hat allenast blev hennes lön. Aldrig har en kvinna hatats så mycket. Men jag ensam älskade henne och var henne trogen intill idag. Jag älskade vad alla andra hatade. Det är min hemlighet. Bevara den väl, Johan, om det skulle behövas.

Johan Javisst, ers nåd.

Fersen Låt mig nu fara, syster. Inte ens du kan hålla mig från mitt öde ens med våld, ty intet våld är starkare än ödets. Jag måste fara för Sveriges skull.

Adlercreutz Låt honom fara.

Skjöldebrand Ja, låt den siste gustavianen lämna oss, så vi slipper honom.

Adlersparre Låt den siste gustavianen få spela teaterapa och martyr. Det är ju det han vill.

Fersen Jag går.

(Han skiljs från sin syster med våld. Hon går gråtande ut. Döbeln och Armfelt och Johan följer henne. De sammansvurna ställer sig och tittar ut genom ett fönster med ryggarna mot publiken och händerna passivt på ryggen. De kommenterar med torr likgiltighet det följande.)

Adlercreutz Se så vacker hans guldkaross är! Det måste vara den vackraste i hela riket näst efter konungens.

Skjöldebrand Det är riksmarskalkens. Den skall vara så vacker.

Adlercreutz Det är som sig bör att Sveriges vackraste man sitter i den.

Adlersparre Är det stenar folk kastar på vagnen?

Skjöldebrand Ja, stenar, tegelstenar och vedträn.

Järta De vill väl ha ut honom.

Silversparre De är väl arga på honom för att han är så fisförnäm.

Adlercreutz Han var så vacker.

Adlersparre Ja, alltid var han lika förbannat vacker.

Järta Han var så vacker så det var äckligt. Han var för vacker.
Han var omöjlig. Han var för ädel och god för att någon skulle kunna tåla honom.

Adlercreutz Alla fönstrena är krossade nu.

Cederström Borde vi inte hjälpa honom?

Skjöldebrand Nej.

Silversparre Jag får nog gå dit för syns skull. (*ut*)

Järta Kungen har själv beordrat att ingen får vara väpnad idag.

Adlercreutz Vi kan ingenting göra.

Järta Ingen vill någonting göra.

Skjöldebrand Ser ni hur blodig han är?

Adlersparre Han flyr från sin vackra vagn.

Adlercreutz Folket drar honom i håret. Ingen hade så vackert hår som han.
Nu drar folket av det så att hjässan blir blodig.

Järta Silversparre tar av hatten för folket och bugar sig för dem.

Adlercreutz Nu drar dom av Fersen hans kläder.

Adlersparre Det går långsamt till. De tar plagg efter plagg ett i sänder.

Järta De drar ut på det hela.

Skjöldebrand Nu kommer Silversparre tillbaka.

Adlercreutz Nå, Silversparre?

Silversparre Nå, vad då?

Skjöldebrand Är han död?

Silversparre Nej, men de dödar honom.

Adlercreutz Och ni gör ingenting, ni som är chef för polisen?

Silversparre Kungen har befallt att ingen får göra något idag.

Adlersparre Kungen, ja, den gamle slöe uppstoppade öltunnan, som påstås vara bror till Gustav den tredje. Jag visste inte att han kunde ge någon befallning.

Järta En sådan befallning kunde han ge en dag som denna,
när folket i förväg hade utbasunerat att de skulle mörda Fersen.

Adlersparre Men den befallningen kom nog från någon annan.
Ty konungen har ju vi gjort maktlös.

Silversparre Ja.

Cederström Det måste vara frimurarna som ligger bakom.

Järta Hur så?

Cederström De ligger ju bakom allt nu för tiden. Det finns ingen makt längre i världen,
för frimurarna har lagt beslag på den. De mördade ju även Mozart.

Adlercreutz Nu går jag ut och talar folket till rätta. Så här får de inte lov att göra. (*går*)

Skjöldebrand Adlercreutz gick.

Adlersparre Där rider han ut inför folket med hatten i vacker hand
och bugar sig och talar dem vänligt till rätta.

Silversparre Jag går ut och ser om Fersen lever ännu. (*går*)

Skjöldebrand Jag slår vad om fem mot ett att han lever ännu.

Cederström Topp! (*Adlercreutz in igen*)

Järta Du lyckades bra.

Adlercreutz Nya tider står för dörren. Jag ville inte bli nedgjord själv.

Skjöldebrand Det är rätt. Var och en tänke först på sig själv när någon är illa ute.

Silversparre (in igen) De är snart färdiga med honom nu.

Skjöldebrand Hade han några kläder kvar på kroppen?

Silversparre Nej.

Adlersparre Snart är han väl fladd också.

Adlercreutz Där är han! O förfärliga syn! Naken och blodig från topp till tå!
Finns det ingen svensk som vill hjälpa denne svensk?

Järta Ingen falsk känslsamhet. Han är ju gustavian, en kungatrogen, en konservativ.

Adlercreutz Är han då icke människa?

Skjöldebrand Det är just vad som var felet med honom: han var för mycket människa.

Adlersparre Vad var det han sade? "Bättre att jag dör för folket än att någon dör för mig."

Adlercreutz Vi får leva.

Adlersparre Den siste gustavianens saga är all.

Skjöldebrand Mina herrar, skådespelet är slut.

Järta Silversparre får skaffa honom en likkista, om han vågar.

Silversparre Jag väntar nog till mörkrets inbrott.

Skjöldebrand Det gör du nog rätt i. Då kanske det inte längre finns kvar
någonting av liket att begrava.

Adlercreutz Detta är det ohyggligaste som har hänt i Sveriges historia.

Skjöldebrand Var inte så känslsam. Karl'n är ju död nu. Det är ett avslutat kapitel.

Adlercreutz Ja, Sveriges historia är ett avslutat kapitel. Det fattas bara en epilög.

Scen 6.

Rättegången mot Döbeln.

Domaren General von Döbeln, ni har anklagats för landsförräderi.
Är ni skyldig eller icke skyldig?

Döbeln Icke skyldig.

Åklagaren Herr Georg Carl von Döbeln, detta är ingen skenrättegång.
Det är inte en dåligt ihopsatt komedi ämnad att döma er skyldig utan lagenlig rättegång:
det är inte på förhand bestämt att ni kommer att arkebuseras såsom skyldig
till det värsta brott lagen känner: landsförräderi.
Men dock är det ett faktum att ni har begått ett landsförräderi.
Ty var det inte på ert initiativ utan order från era överordnade
som ni angrep fransmännen i Hamburg?

Döbeln Jo.

Åklagaren Och ändå visste ni att hans höghet kronprins Karl Johan Bernadotte
ville vara försiktig i sina affärer med Napoleon?

Döbeln Ja.

Åklagaren Således har ni fällt er själv och dömt er själv skyldig! Ni har bekänt
att ni handlade tvärt emot vad ni visste att hans höghet kronprins Karl Johan önskade!
General von Döbeln, med all respekt för er person, hela vårt rike känner ju till
att ni var nästan den ende som bjöd ryssen spetsen i finska kriget
och att ert initiativ mot fransmännen i Hamburg var en lysande bragd,
som kanske avgjorde kriget till Napoleons nackdel; men faktum återstår,
att ni avsiktligt handlade mot kronprinsens, er högste härförars vilja!
Med all respekt för alla era högsta tänkbara meriter, men ni inser väl själv
att ni handlade mot era överordnade? Ni vill väl inte påstå,
att jag har lurat er till att säga något som ni inte själv avsåg?

Döbeln Nej.

Åklagaren Alltså är ni skyldig! Domen kan endast bli omedelbar arkebusering
med all vanära över ert namn som därav följer!
Det återstår nu för er att plädера till ert försvar.

Döbeln (reser sig) Ädle herr domare, gode herr åklagare, ädle herrar och svenskar,
jag är en gammal och trött man som har sett mycket.
Om jag nu här i mitt tal säger något anstötligt eller kontroversiellt,

så må ni förklara det med, att han är gammal och senil;
och ni behöver inte ens skriva upp det i protokollet.

Men eftersom jag nu får en sista chans att sjunga ut innan jag skall skjutas,
ber jag att få säga vad jag har på mitt hjärta utan att bli avbruten, och fastän mycket
av vad jag har att säga inte har något med anklagelsepunkterna mot mig att göra.

Jag erkänner att jag alltid har varit en hetsig och impulsiv människa,
som ofta handlat överilat och kanske tagit alltför mycket initiativ i mina dagar.
Men det ville jag inte be om ursäkt för. Jag vill bara en gång för alla förklara mig.

Jag är gammal nog att minnas alla de oroliga tiderna från 1789 framåt
och de lugna tiderna dessförinnan. Jag var med när den store Gustav den tredje
genomförde sina ryska krig, sina Davidsutmaningar mot Goljat, sina försök att
med en handfull lilliputtar kväsa en armé av Gullivrar och hur han icke misslyckades.

Jag upplevde Anjalamännens skändliga fördärv av hans arbete,
som utan deras negativism hade kunnat bli en strålande succé från början till slut.
Jag var med när er siste store konung dog med den önskan på sina läppar,
att hans mördare inte skulle straffas. Jag hörde er svenskar när ni kallade denne konung
för en dålig skådespelare, en opålitlig pajas och svekfullheten själv.
Men endast sådana svenskar beskyllde Gustav den tredje för slikt
som aldrig hade haft med ryssar att göra. De som hade träffat ryska makthavare
visste vad hyckleri, svek och taskspeleri var för något.

Jag upplevde hur den store Reuterholm upphöjdes till Sveriges rikets roder
och hur han ostört fick anstränga sig för att segla vårt rike i kvav
utan att vår konungs förmyndare, Gustav den tredjes bror, gjorde något
för att få lotsen att nyktra till. Och jag såg hur konungen,
den unge ärlige Gustav Adolf, uppfostrades i en anda av skräck, bedrägeri och illvilja.
Därför blev han så skygg för världen som han blev.

Som ni alla vet upplevde jag även finska kriget.
Jag lärde känna finnarna och finlandssvenskarna,
och bland dem fanns det inte en som inte ville kämpa för Sverige och sitt land.
Och de gjorde det även fastän Sverige svek dem.

Sverige svek dem inte tiofalt utan tiotusenfalt.
Högsta ansvaret för detta krig ikläddes en lat sybarit som inte kunde ge någon befallning
och som inte ens visste hur han rätt skulle beordra sina mannar att fly:
han flydde alltid själv men lämnade sina mannar i sticket.
Men de som inte flydde var finnarna och finlandssvenskarna.
De stred för sitt land och dog, medan Klingspor och Cronstedt satte sig i säkerhet.

Bland dem som valde dessas sida som stred och dog var endast
ett litet antal svenskar. Det var jag, Sandels, Duncker, Adlercreutz och några till.
Vi var de enda svenskar som inte förrådde Finland till Ryssland.

Tala om landsförräderi! Carl Olof Cronstedt lever ännu i högsta välmåga
i det Finland som han förrådde! Ryssarna ärar honom
för att han begick ett så glänsande landsförräderi!
Aldrig har någon förrått vare sig Sverige eller Finland mera än denne man,
som förvandlade Sveaborg till Svea Skam,
denna fästning, som var Europas största och starkaste,
som hade kostat Sverige trettio års ansträngningar och krigsutgifter
och som av en svensk såldes för en flaska vodka. Tala om landsförräderi!

Jag åsåg hur samma svenskar anföll sin konung i hans hem
och med våld grep sabeln ifrån honom som han hade svurit att aldrig släppa
så länge ordningen, civilisationen och kulturen hade någon fiende i världen.

Samma män uppsade kontraktet med England och började köpslå med Napoleon när denne förtryckte hela Europas kontinent som värst. Han var ju den starkaste! Han kunde ju vinna över England! Samma män skrev under på att Finland hädanefter, som hade varit svenskt i sju hundra år, skulle vara ryskt, och särskilt Åland, som hade en svenskare befolkning än Stockholm.

Samma män attackerade den 20 juni 1810 en guldkaross som pliktskyldigast åtföljde kronprinsen Kristian Augusts sista färd till hans grav. Det var dessa svenskar som sålde Finland, sköt kung Gustav och försköt hans familj, som angrep en ensam obebäpnad man när han vägrade att försumma sin plikt, och som på brutalaste tänkbara sätt misshandlade ihjäl honom under loppet av tre långa timmar, under vilka ingen svensk ingrep för att hjälpa eller skydda honom och inte ens Adlercreutz.

Vem var då denne man som så skändligt misshandlades ihjäl?

Han var en svensk. Han var en diplomat och ambassadör som aldrig misskötte sina plikter. Han accepterade motvilligt höga ämbeten som han visste att skulle förskaffa honom fiender och som också gjorde det, eftersom han var så otidsenlig. Han var därtill den enda i världen som med att sätta sitt eget liv på spel försökte hjälpa den franska konungafamiljen när denna hetsades till döds av fransmännen. Han var den siste gustavianen.

Det finns en annan gammal gustavian kvar i livet idag, och det är Gustav Mauritz Armfelt, som lever i det svenska Finland, som Sverige sålde till Ryssland för litet bekvämlighet.

Han är således numera rysk undersåte och har gjort mera för Finland som sådan än vad han fick lov att göra för Sverige. Och jag har hört att han nu är döende.

Slutligen såg jag Sverige få en ny kronprins efter den som Sveriges oskyldigaste svensk ansågs ha förgiftat. Han hette Jean Baptiste Bernadotte och var en av Napoleons närmaste män. Den frihet som England var ensamt i världen om, och som ni i egenskap av Englands bundsförvant hade kunnat få, sålde ni för en halv flaska öl till Napoleon. Med den högsta tänkbara respekt för er värde tronföljare, den briljante Johan den fjärde!

Men denne Johan den fjärde var sannerligen en briljant person! Han såg vart det barkade hän och slöt sig genast till Napoleons fiender när denne hade förlorat 450,000 man på sin hemmarsch från Moskva. Då hade plötsligt Napoleon, som dessförinnan hela världen hade krupit för, alla världens opportunisterna till sina fiender! Och som nummer ett av dem såg han sin egen marskalk – den fransktalande svensken Johan den fjärde.

Men lyckan vände sig ännu en gång, och det började se ut som att den enkla matchen mot Napoleon inte skulle bli så enkel. Då började Johan den fjärde tveka. Han lät hälsa Napoleon att det inte alls var så säkert att han hörde till Napoleons fiender. Och det var då jag begick mitt oerhörda landsförräderi: jag anföll fransmännen vid Hamburg, vilket avgjorde Sveriges inställning till det revolutionära Frankrikes korsikanske självkrönta kejsare Napoleon.

Detta förargade den svenske Johan den fjärde så till den grad, men vad hade han då att bli så förargad för? Vad hade han att förlora på Napoleons fall, som själv övergivit Napoleon? Detta är inte hans rättegång, men när den kommer i en fjärran framtid må han noggrannast besinna hur Sverige gav sig till honom som hans land, för att han var lakej hos Napoleon, hur han efter Moskva omgående vände bajonetten mot Napoleon, blott för att inför dennes återkomst börja spekulera i att åter tjäna Napoleon

om ej för annat så för att ta över kejsartiteln när Napoleons glansdagar var förbi; och vad var Sveriges konungatitel då mot världens kejsartitel? I bästa fall var Sverige då för Johan den fjärde blott en dörrmatta att torka fötterna på före inträdet i Europas kejsargemak i Paris. Men allt sådant lämnar jag åt sagde Johan den fjärde själv att besinna inför evighetens rättegång, om det aldrig blir en världslig.

Men till min egen dom. Visst är jag skyldig.

Jag är skyldig till att aldrig ha försuttit ett tillfälle att göra någon nytta.

Jag är skyldig till att aldrig ha kunnat tuga.

Jag är skyldig till att alltid ha tagit mina egna initiativ.

Jag är skyldig till att alltid ha handlat, och däri består mitt landsförräderi, i motsats till er, ädle svenskar, som lät Finland gå förlorat, som lät er konung skickas utomlands,

och som lät Sveriges oskyldigaste, ädlaste och skönaste svensk obehäpnad offentligt mördas på öppen gata mitt på dagen i Stockholms centrum. Jag är skyldig till landsförräderi, ty jag har gjort något, medan ni, besuttna svenskar, är oskyldiga som inte har gjort något.

Men att inte försöka göra något när man kan är värre än att försöka göra något när man kan.

(tystnad)

Domaren Är ni färdig, Georg Carl von Döbeln?

Döbeln Ja.

Domaren Med anledning av att ert anförande knappast har något att göra med vad ni står anklagad för – insubordination – och emedan ert anförande i högsta grad kan tolkas som aggraverande för er sak, kommer det att strykas ur protokollet och betraktas som aldrig hållet. Med tanke på era stora förtjänster i krig såväl under svensk som under andra nationers flaggor hyser jag den tron, att vår kronprins Karl Johan nog kommer att benåda er och kanske mildra ert straff till livstids fängelse, vilket utgör ytterligare ett skäl till att ert i högsta grad landsförrädiska uttalande borde utplånas ur protokollet. Men det är nu min plikt att avkunna er dödsdom.

Döbeln Två månaders väntan i fästning på besked från tronföljaren om huruvida straffet har mildrats eller ej är nog för att beröva en gammal man mer än bara hälsan.

Domaren Tystnad, om jag får be! Gör inte ert fall värre!
General Georg Carl von Döbeln dömes härmed skyldig.... *(ridå)*

Scen 7. Sista scenen.

(Johan ensam. Han sitter vid ett skrivbord och skriver med ryggen mot publiken i skenet av ett ensamt ljus.)

Johan (vänder sig om mot publiken)

Så gott jag har kunnat har jag skildrat min herre

Axel von Fersen den yngres liv och död och dess omständigheter.

Mycket har jag inte själv varit med om, och särskilt beträffande rättegångsscenerna har jag fäst större vikt vid att återge stämningen kring dem än själva förhandlingarna.

Ni må döma om jag har lyckats eller ej.

Min enda avsikt var att inte lämna min herre helt utan försvar inför kommande tider.

(vänder åter ryggen till och fortsätter skriva.)

Slut.

Efterskrift.

Väl medveten om att detta läsdramas spelbarhet kan diskuteras, ger jag vem som helst full frihet att efter eget skön göra strykningar i texten. Emellertid bör vissa väsentligheter i dramat ändå fästas något avseende vid. Den största tyngdpunkten bör ligga på kontrasten mellan den idylliska rokokovärld som dramat öppnas genom och den revolutionära brutalitet och grovhet som sedan följer. Fersens tragedi var kanske just hans oförmåga att acceptera och anpassa sig till den vulgära värld och tid som följde på den betydligt stilfullare värld som hade danat honom, och det var kanske hans största ära. Märk väl, att den förste i dramat som bryter mot den regelbundna verseringen är först Napoleon i den femte akten.

Om karaktärerna i pjäsen är att säga, att Fersen är inte den främsta av dem. Huvudpersonen är snarare Marie Antoinette, men även Voltaire, Gustav III och Döbeln är egentligen viktigare karaktärer för pjäsen än Fersen, medan Ludvig XVI och Armfelt är av vikt på samma nivå som Fersen. Det viktigaste med Fersen själv är egentligen att han skall vara vacker och stilfull.

Pjäsen skrevs våren 1981. Vid bearbetningen för dator i augusti 1999 har inga väsentliga redigeringar gjorts.

Nästa drama i serien är "*Balladen om Maria Stuart*" i två akter från 1981.

Författaren, Göteborg i augusti 1999.